

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ANDERS VIGEN

EN BOGTRYKKERSLÆGT II

POUL HERTZ

BOGTRYKKEREN – MENNESKET

K Ø B E N H A V N   M D C C C L I I I

H E R T Z   -   B O G T R Y K K E R G A A R D E N

ANDERS VIGEN

EN BOGTRYKKERSLÆGT II

POUL HERTZ

BOGTRYKKEREN – MENNESKET

K Ø B E N H A V N M D C C C L I I I

H E R T Z - B O G T R Y K K E R G Å R D E N

**Evigt ejes kun det tabte, —
det er mindet om Poul Hertz,
der i 44 år ledede og prægede
Hertz's Bogtrykkeri, der skul-
le give de følgende blade liv.**

FOR NETOP 25 ÅR SIDEN samlede og udgav *Poul Hertz* den smukke lille mindebog „En Bogtrykkeslægt“ om sin farfader *Sylvester Hertz* og sin fader *Vilhelm Hertz*. Af ham selv, denne slægts sidste mandsnavn, skulle de følgende sider give et troværdigt billede.

Det var farfaderen *Sylvester Hertz*, der gjorde springet fra en københavnsk borgerfamilie i små kår til bogtrykker og bladudgiver i Vejle. Han tilhørte et kuld begavede børn — digteren *Henrik Hertz* var hans broder — og opnåede, udrustet med artium og filosofikum, stillingen som huslærer hos grosserer og fabrikejer *Hartvig Philip Rée* i Aarhus. Således indledes den sammenslyngning af navnene *Hertz* og *Rée*, som

Poul Hertz selv kom til at bekræfte i blod og sind og ved sit første ægteskab.

I Hartvig Philip Rée's hus bliver Sylvester Hertz som hjemme. Husfaderen var en både i erhvervslivet og ved videnskabelige interesser og evner betydelig personlighed. Berømt var hans parkhave, og kostbart og smagfuldt udstyret hans hjem. I huset opvoksede en vrimmel af børn, de ældste jævnaldrende med Sylvester Hertz, de yngste hans elever. Blandt dem, han blev lærer for, var *Bernhard Philip Rée*, den senere noksom bekendte liberale politiker og grundlægger af „Aalborg Stiftstidende“. Endvidere pianisten *Anton Rée* og købmand i Randers *Julius Rée*. Slægten havde været bosat i Danmark siden 1727 og var, endnu med bevarelsen af jødisk tro og skik, kendetegnet af en dansk patriotisme, der aldrig fornægtede sig.

Det siger sig selv, at den unge Sylvester Hertz modtog blivende indtryk for livet i dette rige, i tidens rørelser ivrigt medlevende hjem, hvor faderens begavelse gav ekko i børnenes, og temperamenterne spillede på

følsomme nerver. Uden at det nu udtrykkeligt kan påvises, turde det være mere end sandsynligt, at Sylvester Hertz's forhold til familien kom ham tilgode, da han fik idéen om at nedsætte sig i Vejle som bogtrykker og bladudgiver. Og til Vejle hjemførte han, da der var sikkerhed for virksomhedens økonomi, fra huset i Aarhus sin brud *Cecilia von Essen*, som dér havde delt kår med dets egne børn.

De her meddelte oplysninger er til dels gentagelser fra „En Bogtrykkeslægt“, men er medtagne som nødvendige for at gøre bogen om Poul Hertz til en selvstændig skildring også af hans afstamning og for at anskueliggøre det milieu og den slægtsforbindelse, der har sat præg i hans personlighed.

Så nær var Sylvester Hertz knyttet til familien Hertz Philip Réé, at han under treårskrigen roligt kunne følge dens gentagne forslag om at sende hustru og børn til Aarhus, medens han selv i Vejle varetog en redaktørs mere udsatte post. Og til Aarhus kommer der bud fra et endnu nordligere

sted, fra Randers, hvor Julius Rée havde til huse. Dertil rejste da fru Cecilia med sine fire børn. Ældst af dem var sønnen *Vilhelm*, en dreng på 14 år. Det kan ikke være under opholdet i Randers, han tabte sit hjerte til Julius Rée's datter *Maria Julia*, for hun var dengang kun et vuggebarn. Men med en forbindelse som den mellem familierne Hertz og Rée kan det ikke undre, at årene uddybede bekendtskabet, og i 1868 blev hun Vilhelm Hertz's hustru. Året efter, den 7. oktober 1869 fødte hun ham datteren *Ellen Margrethe*, og den 1. oktober 1870 kom sønnen *Poul* til verden.

I Randers fik Maria Julias yngre broder *Eduard Philip Rée* den 24. januar 1879 datteren *Mary*. Og hun ægtede den 10. maj 1898 sin omtrent 9 år ældre fætter Poul Hertz. I dobbelt slyngning havde slægterne Hertz og Rée bekræftet deres samhørighed.

Slægtstyperne var forskellige. Et blik på *Kr. Kongstads* portræt af Sylvester Hertz bekræfter livagtigt de samstemmende vidnesbyrd om hans milde menneskelighed. Han var, hvad man også forstår af portræt-

tets motto, en belæst mand, derhos folkeligt sindet. Ved sin „*Weile Amts Kongelig privilegerede Avis og Avertissementstidende*“ ville han „stræbe frem mod det høje Maal — at udvide det Aandeliges Gebeet“, og det var ikke tomme ord, når han i sin *Tidendes* no. 1 skrev, at „for den redelige Stræben udebliver ikke Herrens Velsignelse“. Han troede på sit kald, og tro havde han nødig, thi han begyndte med 60 holdere af et ugeblad på kun 4 sider i kvart. Men det var Vejles første avis, og det samtidig grundede bogtrykkeri ligeledes Vejles nummer 1. Tidspunktet for starten, den 18. oktober 1828, havde Sylvester Hertz iøvrigt valgt med omtanke: Vejle var ved at blive en by i vækst og havde året i forvejen fået sin havn. Men det holdt hårdt for Sylvester Hertz at få en forretning ud af bogtrykkeri og blad, og ved sin død i 1854 efterlod han sig et ret tvivlsomt aktiv. Da viser hans enke, Cecilia f. v. Essen sig at være en af disse kvinder, som efterkommerne mindes med stolthed og kun kan ønske at slægte på. Hun, der hidtil er gået op i hus og børn, af-

værger med hurtigt og dristigt initiativ et truende havari. Hun rejser til København, opsøger dér stor-købmanden, *Joh. Th. Suhr*, en ungdomsven af hendes mand, vinder hans tillid og går fra ham med et lån på 5000 Rdl. — det var mange penge dengang! — som anvendes til køb af en „Hurtigpresse“ og fornyelse af hele trykkeriets satsmateriel. Hjemme i Vejle er hun et jern til at skaffe kunder, hendes dygtighed vinder hende sympati, i trykkeri og redaktion oplærer hun sønnen Vilhelm, som i 1859 officielt bliver hendes efterfølger. Men selv er hun ved roret til 1868, da hun tager ophold hos en datter i København med en gældfri og blomstrende virksomhed i Vejle som æresminde. Cecilia Hertz skal blandt sine mange fortrin også have haft det, at hun var en meget smuk kvinde, en egenskab, om hvilken der iøvrigt har været skarp konkurrence mellem familien Hertz's damer. Vilhelm (Wilhelm) Hertz fører bogtrykkeri og avis videre indtil 1895, det vil sige i en årække med rivende økonomisk udvikling, militært nederlag og voldsom politisk bryd-

ning. I de år blev Vejle by en anden, den nøjedes ikke længere med een avis, og Vilhelm Hertz førte kampen for højres sag med urokkelig overbevisning og skarpe våben. Han var, er det blevet sagt, „Højremand paa yderste Fløj“ og af sind vel mere sin mors end sin fars søn. Men var han stejl som politiker, som medborger og menneske viste han helt andre sider af sin personlighed, og i virkeligheden var æstetiske interesser hans egentligste særkende. Foreningslivet og teatret dyrkede han utrætteligt, teatret som begavet dilettant og — i bladet — som kyndig anmelder. Desuden førte han et meget gæstfrit hus, hvor hans hustru, fru Maria Julia f. Rée, var en lige så begavet som smuk værtinde for en stor del af byens og egnens kendte navne, indtil sygdom fjernede hende fra hjemmet. Om hans nære forhold til faktor *Ditlev Schweitzer* går der mange historier. I årenes løb blev Vilhelm Hertz en hyppig gæst i københavn, men hos Schweitzer var trykkeri og blad i trofaste hænder.

*

Forbindelsen mellem familierne Hertz og Rée var stiftet i Aarhus, men fortsættelsen knyttede Vejle og Randers tæt sammen. I Randers blev Hartvig Philips søn, gresserer *Julius Rée* en meget anset mand. Byen valgte ham i 1864 ind i Folketinget, hvor han havde sæde til ind i sit dødsår 1874. Politisk betegnes han som nærmest nationalliberal. Han var en driftig forretningsmand, og den tiltrækning, som København øvede på provinsens jødiske familier, førte også ham til hovedstaden, hvor han blev en hovedperson ved stiftelsen af Creditkassen for Landejendomme i Østifterne.

Medens familien Hertz både dengang og længe derefter var bofast i Vejle, valgte de Randers-Rée'r altså tidligt København, skønt Maria Julia ved sit ægteskab med Vilhelm Hertz knyttede slægtsnavnet til Vejle. Af de to familier var Hertz'erne utvivlsomt det mere stationære, Rée'erne det mere bevægelige element, og dét ikke blot i stedlig forstand. Der sørgedes i begge familier udmærket for børnenes opdragelse og undervisning, og Maria Julia skal i konversation på

mange felter have været en meget skattet partner. Men stemningsfylden i sit sind kunne hun tilsidst ikke længere beherske, og Poul Hertz måtte ret tidligt undvære sin mor i hjemmet i Vejle, hvis venskab med Rée'erne i København imidlertid var og blev uopløseligt. I København blev Vilhelm Hertz's svoger *Eduard Philip Rée* i en ung alder direktør i *Creditkassen for Landejendomme i Østifterne*, og svogerskabet medførte et samkvem, som de to hjems afkom tidligt gik ind i for egen regning.

Fra begge sine forældre, fra Hertz'erne og fra Rée'erne, arver barnet Poul Hertz gode åndsgaver. Alt, hvad der berettes om ham, som han var i sine drenge- og ungdomsår, samler sig som til en enhed af de to slægters fremherskende træk, forenede, udlignede, samvirkende i en rigt facetteret arvtagers personlighed. Desuden var Poul køn, kvik og altid oplagt til kommers. Man vil vel mene, at dette er et glansbillede af ham, men det har ikke været forfatteren muligt at opdrive andre skyggesider end

distraction af hans karakter og væsen, som det ytrede sig dengang. For ganske vist kunne det virke generende, når han ved middagsbordet tænkte på andre ting end netop maden og trommede med fingrene i bordet dertil, og så sagde fader Vilhelm meget rigtigt: Du behøver ikke at tromme min dreng, man har nok i at se på dit ansigt! Og det havde man også, for drengens minespil gengav såre udtrykfuldt hans hjernes melodier! Han havde altid, dengang som senere i livet, noget for, og dette *noget* blev jævnlig udskiftet til *noget nyt*. Men een idé satte sig tidligt fast hos ham: Han ville være soldat, og han ville være det for at blive general, og han ville være det til hest. Der var rytterblod i ham.

Der er i det materiale, der endnu kan fremskaffes fra disse år i Vejles 1870'er og 1880'er kun få bestemte oplysninger om Poul Hertz's gøren og laden. Det vides kun, at han som barn af et af byens ansete huse havde nemt ved at få kammerater og blive modtaget i deres hjem. Når han livet igen-

nem altid var sin barndomsby en taknemmelig søn, var det ham heller ikke vanskeligt at finde ligesindede. Hvergang Vejleensere af hans årgang taler eller skriver om dattidens Vejle og Vejleegn, er det for at prise en by, hvor der var godt at være, og med omgivelser så skønne som få andre steder i landet.

Knap 8 år gammel blev drengen sat i Vejle Latin- og Realskole, hvor han gik, til han var godt 14 år. Han har måske ikke just været en duksedreng, dertil savnede han nok adstadighed, og i hans lærenemhed var latinen et svagt punkt. En noget ældre elev, hans senere meget gode ven lektor *B. M. Jensen* gav ham ekstra-timer, efter Vilhelm Hertz's påbud i redaktionens sidebygning i Birnbaumsgade, hvor det faderlige øje kunne overvåge, at lærer og elev fik tilbørligt udbytte af samværet. Det var sikkert navnlig eleven, der skulle nyde godt af denne påpasselighed! Men når timen var forbi, trakterede fru Hertz lidelsesfællerne med kaffe og dertil kager, som læreren aldrig

har kunnet tænke på, uden at hans tænder løb i vand!

Men ellers tog skolegangen ikke på Poul Hertz's humør, og senere fik han lejlighed til at vise, hvor lyst mindet om hans første skole stod for ham. Han sled vel ikke dens bænke med særlig tålmodighed, men at han i februar 1885 blev sendt i Sorø Akademis lærde Skole, var dog ikke en flytning, hans far iværksatte for at fjerne ham fra Vejles tillokkelser udenfor skoletiden. Autentisk kan det ikke oplyses, hvorfor Vilhelm Hertz undsagde latinskolen, men rygtet udpeger en anmærkning af dansklæreren under en af Pouls stile. Anmærkningen var ikke velvillig, men alene det ville næppe være kommet andre end Poul til fortræd. Nej, det fatale var, at stilen havde mindet læreren om et konservativt hovedstadsblads ledende artikler, og at han havde givet dette hånlige udtryk i sin nedsabling af stilen. Sligt lod Vilhelm Hertz sig ikke byde, hans reaktion var voldsom og rejste svære politiske bølger. Da stilen ikke er til at opdrive, kan det ikke afgøres, om det, for at tale med den tyske

satiriker G. C. Lichtenberg, var den eller lærerens hoved, der lød hult, da de stødte sammen. Det sikre er, at Poul Hertz som voksen førte en god pen. Men hvorom alting er, bort fra Vejle kom han, og i Sorø hengik hans to sidste skoleår. Vejle skænkede ham foruden ferierne den oplevelse, at han blev konfirmeret sammen med sin ældre søster. Hun havde ventet på ham, for at de sammen kunne blive konfirmerede af rabbiner Meyer Abraham Wreschner fra Randers. Desværre mødte Poul ikke just velforberedt til den højtidelige handling, men man hjælper sig, som man kan, og han besvarede rabbinerens nærgående spørgsmål med en strøm af tårer, som den rare Wreschner forklarede ved en sindsbevægelse, der gjorde konfirmanden fortjent til den største nænsomhed. Det ville være gået såre godt, hvis knægten ikke havde aftørret tårerne med sine sorte konfirmations-handsker. De smittede nemlig af, så at han, medens den talrigt forsamlede familie ved synet vred sig mellem latter og gråd, sluttede af med et af tårefuret sværte grimet ansigt. Hans kon-

duite havde imidlertid svaret regning — et resultat, han nød uden spor af samvittighedsvrøvl.

Som det allerede var tilfældet med skolen i Vejle blev også Sorø Poul Hertz et mindeligt sted. Blandt de mange smukke ord, der er brugt om ham, kommer overhovedet intet hyppigere end det, at han var en sjælden trofast natur. Han var altid stolt af at kunne kalde sig Soraner, og også denne følelse inspirerede ham til handling. Men medens han som kammerat og i alskens idræt var godt nok tilfreds med den ærværdige skole i Soer, kunne den umuligt opdrætte ham til akademiker. Han måtte og skulle en kortere vej ud til det liv, der lokkede ham med rige løfter. Han blev noget af en drømmer i skolen, denne syttenåring, han kunne være langt borte i sine fantasier, når læreren overfaldt ham med sit: Og vil Hertz så fortsætte! Da kom hans konduite ofte uhjælpeligt til kort. Også i hjemmet i Vejle indså man, at der måtte ske en forandring, og da var det en given ting, at Poul måtte følge i faderens

og farfaderens fodspor. Det passede også ham selv, hjemmevant som han fra barnsben var i trykkeri og redaktion — men han ville alligevel kun være den faderlige myndighed følgagtig på kort sigt, om et par år ville han på session, være soldat, soldat til hest, og blæse civilisternes træge borgertrit et stykke på sit ridt gennem officersgraderne. — Med 3. realklasse sluttede hans skoletid i Sorø, og foreløbig blev han sat i lære på „Fyens Stiftstidendes Bogtrykkeri“ som dengang tilligemed „Fyens Stiftstidende“ indehavdes af etatsråd *J. Chr. Dreyer*, hvis søn og arvtager *Morten Chr. Dreyer* for et par år siden havde haft ansættelse som journalist ved „Horsens Avis“. Virksomheden i Odense var, ikke mindst teknisk, en af provinsens mest fremskredne, og en bedre læreplads kunne Poul Hertz næppe have fået, navnlig også da han som „læresvend“ fik tildelt *Ludvig Jørgensen*, der blev ham en udmærket vejleder og senere ofte sagde, at han sjældent havde haft en elev med hurtigere fatteevne og nemmere håndelag. Han havde forstand på alting, sagde Ludvig Jør-

gensen, som senere selv kom til at arbejde hos Poul Hertz og derefter stiftede sit eget firma i København. Arbejdet gik som en leg for Poul i læretiden, der ikke på noget punkt bød ham nemmere eller fornemmere vilkår end trykkeriets andre læredrenge. Men havde hans forældre tænkt sig, at familien Dreyer ville have budt ham åbent hus, var det en misforståelse. *Etatsråden* stod i et fjernt og ophøjet forhold til sit personale, og i personlig berøring med sin arbejdsgiver kom Poul Hertz aldrig. Heller ikke med Morten Dreyer synes han at have haft nær omgang, men savnet har næppe været ham tungt at bære. Bekymringer lå overhovedet ikke for ham, og desuden var hans fantasi aldrig læns på stof, i hvilket epauletter og blanke knapper spillede en betydelig rolle. Til en svendep prøve som typograf drev Poul Hertz det ikke i Odense, men han erhvervede sig der og senere i Vejle en rent faglig indsigt, som enhver bogtrykker kunne have misundt ham. Og at hans far ønskede at se ham som sin efterfølger, endda i en nær fremtid, var en selv-

følge. Vilhelm Hertz var en dygtig og kyndig mand, og hverken på hans blad eller ham selv havde Vejleegnen noget at udsætte. Men pligten var ham en stærkere drivkraft end lysten, og ikke for ingenting overlod han gerne dagens slid til *Ditlev Schweitzer*, hans udmærkede medarbejder og ven. Stadig mere groede i ham længslen efter København med dens litterære verden, dens teaterliv, dens slægtsforbindelser, det sidste vel ikke mindst efter at han havde mistet sin hustru.

Hvorledes Poul Hertz nøjagtigt delte årene 1877—1891 mellem Odense og Vejle må i nærværende levnedsskitse stå hen, men i 1892 når han sine ønskers første mål. Han er på session blevet taget til dragon, og han kommer til at gøre tjeneste ved 3' Dragonregiment i Aarhus. Det var dengang ingen spøg at være rekrut, navnlig heller ikke som dragon, men hvad betød strabadserne for Poul Hertz! Han var — jeg har kvindeord derfor — „en flot fyr“, fysisk og spirituelt den fødte rytter, ikke så lidt af en damer-

nes Jens. Han blev underkorporal og ville ubetinget på secondløjtnantsskolen i Randers, kom der også, hvor meget end hans far frarådede ham det. Vilhelm Hertz sagde rent ud til ham, at hans jødiske herkomst ville være en uoverstigelig hindring for at komme ind i regimentets officerskorps med dets daværende chef. Og selv om det nu, efter mere end et halvt århundredes forløb, er umuligt at kontrollere dette udsagn, turde det have været berettiget. Poul Hertz blev i hvert fald *ikke* secondløjtnant. Men intetsteds træder det klarere end ved hans soldaterliv for dagen, hvor værdifuldt ethvert afsnit af hans levnedsløb var for ham. Ingen skuffelsens eller bitterhedens skygge fra den tid mørkner hans minde, og altid er han betænkt på at gøre sin følelse frugtbringende også for andre. Det vil senere blive omtalt, hvad 3' Dragonregiments gamle soldater fik ham at takke for. Men med hensyn til selve hans soldatertid — der delvis faldt sammen med daværende Prins *Christians* tjeneste som premierløjtnant ved 5' og 3' Dragonregiment — er det afslutningen, der

kræver eftertanke. En så frodig natur som Poul Hertz vil ikke komme tilkort overfor noget af ham attrået virkefelt, men ser man ved et tankeeksperiment, at han får sin drøm opfyldt og en militær karriere lagt åben, så er man ved al erfaring om hans personlighed forvisset om, at han ville være blevet sit våben en pryd og et chefsemne. Om det danske militærvæsens stedmoderligt behandlede officerskorps på den anden side ville være blevet ham en for trang verden er et spørgsmål for sig.

Men Poul Hertz's rytterfantasier var forbi, han vendte tilbage til Vejle, og allerede i 1895 overlader Vilhelm Hertz trykkeri og avis til ham med Ditlev Schweitzer som en sikker højre hånd.

Den unge bogtrykker og redaktør var ingen ny mand i virksomheden, og det var ikke i trykkeriet alene han havde fundet anvendelse. Som purung havde han repræsenteret faderen i Provinsens Bladudgiverforening, og både i referater og artikler havde hans hurtige pen gjort fyldest. Han var journalist, inden han blev redaktør, og den

lyriske åre, han som en Hertz var født med, sprudlede rigeligt i lejlighedsvers og gav hans prosa kulør. Men det var dog i trykkeriet, han så grundlaget og jordbunden for den livsgerning, der nu var blevet hans, og som han vel at mærke fra første kald dyrkede som et livskald. Synes poesien i hans karakter at være arvegods på sværdsiden, så var spindesiden hovedpartner i hans rastløse virketrang og i hans vågne forretningsblik. Han var en Hertz og en Rée, men i ham selv blev personlighedens klangfarve en idealitet, der sjældent forstummede og ofte gav tonen i hans handlinger an.

Det initiativ, Poul Hertz tilførte „Vejle Avis“ og trykkeriet, betød modernisering og rationalisering. Bladet aktualiserede han med sikker sans for tidens voksende krav til en avis og ansporet af konkurrencen med den stedlige venstrepressen. Han havde idéer, hans opfindsomhed tilførte bladet stof fra nær og fjern, han kunne forme en overskrift, der slog an, skrive en artikel i fornøjelig form og, last not least, fyre op under sine medarbejdere.

Et levende nærbillede af Poul Hertz i Vejle har netop hans medarbejder redaktør *Odin Kuntze* givet i „Vejle Amts Avis“ ved bladets 100 års jubilæum. Han ser for sig sin redaktør „i den lille Chefskahyt paa 1. Sal foran sit trekantede Skrivebord. Lidt utilnærmelig — tilsyneladende, men fyldt med Energi, Virkelyst og Interesse for den, der var det værdigt. Saaledes opfattede jeg ham, og det har vist sig rigtigt. Lidt angliceret i Anslaget, — Tobakken ligesom Sommerfrakken direkte importeret fra London — men Hjertet dansk, Sind og Sans jydsk og Sproget ægte og uforlignelig vejleensisk. Foran paa Væggen Sabler fra de aabenbart bevægede Dragondage, Billeder fra det gamle Vejle, det, der havde og altid beholdt hans Kærlighed.“

Redaktør Kuntze omtaler Vejles „rastløse“ opgangsperiode omkring århundredskiftet. Dengang var Vejle ret en by for Poul Hertz. Som by så blad har han tænkt. Overskrifter skulle der til, lysende, lokkende, forjættende linier. Schweitzer så med overbærende medlidenhed på alle dis-

se kunster, som han udtrykte sig.. Men den brave Schweitzer har ikke kunnet nægte, at under Poul Hertz blev „Vejle Amts Avis“ et blad, der kunne sætte Vejle i humør. Som dengang han „opdagede“ *I. P. Müller*, der på det tidspunkt var inspektør på sanatoriet, og fik ham til at give en opvisning i Vejle Teater. Det blev en formidabel succes, der skaffede Vejle Roklub mange penge og byen en uforglemmelig oplevelse. *I. P. Müllers* sol, der skulle stige så højt, gik faktisk, takket være Poul Hertz, op i Vejle. Bladets politiske linie holdt han, om end bøjeligere end faderens. Stiv partimand var han sikkert aldrig, men der blev dog sagt smukke ord i Vejles konservative Vælgerforening ved hans død. Givet er det, at han gjorde sig afholdt i Vejle. Han var forgabet i den by, livet, menneskene, egnen. Også da han var blevet Københavner måtte han derover, når bøgen sprang ud på Munkebjerg. Han var efter samstemmende udsagn vindende i samvær både på tomandshånd og selskabeligt, havde lune, jovialitet, et godlidende vid, kunne, når det passede ham,

give en vits eller to til bedste. Han havde, er der skrevet om ham, utallige venner og var, skønt han kunne være hastig af væsen og stillede bestemte krav om præcision og kvalitet i arbejdet, en vellidt arbejdsgiver både i redaktion og trykkeri.

Avisen trivedes under ham, og for bog- og akcidenstrykkeriet var hans 10 år i Vejle næsten en revolution. Han ville ikke helme, førend *hans* virksomhed var på linie med provinsens bedste. Hans reformiver satte først spor i materiellet, men de gamle rum i Birnbaums gård gav hans reformiver alt for lidt albuerum, og så byggede han ejendommen Torvegade 20, hvor både trykkeri og blad fik lokaler.

Forarbejdet til dette byggeri, i hvilket Landmandsbanken, der fik sin Vejle-afdeling i huset, var interesseret, var meget omhyggeligt. Længe førend de moderne hygiejniske krav til lys, luft og sanitære indretninger var trådt offentligt i forgrunden, ønskede Poul Hertz på disse områder at byde sit personale gode forhold, og så dygtigt gennemførte han sin hensigt, at kun små

ændringer i rumforhold og teknisk indretning siden har været nødvendige.

Med en kvikkere og alsidigere avis, et trykkeri, der kunne konkurrere med de bedste, med en forretningsførelse, der var energisk indtil smartness, ved familietradition og talrige personlige forbindelser stod Poul Hertz i 1890'erne overfor en smuk fremtid i Vejle og betænkt på vedvarende at plukke livets frugter i denne af naturen velsignede og ret velstillede by, hvis erhvervsvirksomhed havde lovende udsigter. I Vejle havde han efter sine ret kortvarige udenbys fravær indlevet sig med hele sit væsen. Han var fuldblods Vejleenser, også i sit sprog. Og han gjorde en god figur. Dragonuniformen havde klædt ham fortrinlig, og også som civilist var han en af selskabernes og ballerens særdeles velsete kavalerer, yndet af den kvindelige ungdom, uden alvorlige konsekvenser indviklet i små *liaison*'er og knyttet til venner, som kunne forlade sig på hans venskab.

*

I midten af 90'erne kom der vejrskifte i den politiske atmosfære. Estrup tog provisorierne med sig i sit otium, og forliget i 1894 medførte borgerkrig i venstre. Selv Vilhelm Hertz's bistre konservatisme havde ikke udelukket, at han privat var rigtig gode venner med en mand som hans gadefælle direktør *P. Sørensen*, hvis venstreradikalisme var ham vederstyggelig, men i hvem han under alle politiske dissonanser agtede en af byens foregangsmænd. Og Poul Hertz, hvis konservatisme var mindre højre-traditionel og mere liberalistisk betonet end faderens, fandt de politiske modsætninger langt overkommeligere end faderen. Det hedder sig, at der spirede forlovelse mellem ham og en af Sørensens døtre. Men det skulle komme anderledes, og forude ventede der Poul Hertz et farvel til hans kære Vejle, som hans søster *Ellen Margrethe* allerede havde forladt ved sit ægteskab 14. oktober 1894 med adjunkt ved Roskilde Kathedralskole, cand. mag. *Harald Norup*.

Det er den gamle forbindelse med Rée'erne fra Randers, der melder sig med en brud

til ham. Som tidligere nævnt udvandrede *Julius Rée* til København, og kun 24 år gammel blev sønnen *Eduard Philip Rée* efter hans død direktør i *Creditkassen for Landejendomme i Østifterne*. Han var en markant personlighed i københavnsk forgrund, og han og hans hustru *Galathea Albertine f. Berendt* skal ikke forgæves have bejlet til rangen som „Strøgets stateligste Par“. I deres Ægteskab fødtes døtrene *Laura*, *Julie* og *Mary*, der ikke var deres afstamning uværdige. De siges af folk, som er gamle nok til at kunne huske dem, at have været de smukkeste piger i deres unge dages København. Mærkelig ved medgang og modgang skulle deres skæbner blive.

Der var alle dage livlig forbindelse mellem de Hertz'er og de Rée'er. Samkvæmmet fandt hovedsagelig sted i København, hvor jo også Vilhelm Hertz havde bosat sig, og dér, i Eduard Rée's hjem, mødes som fætter og kusine Poul og Mary i en ikke mindst fra hendes side heftig forelskelse, der ingenlunde tabte sig, da hun for at lære fransk blev sendt til en pension i Schweiz. „Je

t'adore“, skrev hun kort og godt til ham på et brevkort. Han har næppe skuffet hende i sit svar.

Mary Rée var en meget indtagende pige, smuk, velbegavet, vistnok af døtrene den, hvis sind bevægedes heftigst af Rée'ernes temperament. Der går frasagn om hendes ungdoms ynde og munterhed. Hun og Poul Hertz giftede sig den 10. Maj 1898 og bosatte sig i Vejle, og der fødtes deres to børn, den 29. oktober 1899 datteren *Gertrud* og den 6. september 1904 datteren *Karen*.

Mary Hertz delte ikke sin mands følelser for Vejle, og en stærk familiefølelse knyttede hende til forældre, søstre og venner i København. Her sker der nu det, at hendes ældste søster *Laura* ægter *Emil Glückstadt* og *Julie* hans broder *Valdemar*. I 1901, samtidig med sit giftermål, træder *Emil Glückstadt* ind i sin faders bank, Landmandsbanken, hvor han avancerer meget hurtigt. Når *Mary Hertz* længtes efter København, kunne *Poul Hertz* på sin side ikke være blind for, at hovedstaden var et virkefelt med helt andre perspektiver end Vejle, og at hans familie-

forbindelser, ikke mindst hans svogerskab med Landmandsbanken, ikke gjorde disse perspektiver mindre tillidvækkende. „Vejle Amts Avis“ kunne han ganske vist ikke flytte til København, men havde han været bladet en god redaktør, så var det dog i bogtrykkeriet han følte sig hjemligst, og dets udbygning var også det fornemste resultat af hans arbejde i Vejle. Han vidste med sig selv, at han også i hovedstaden kunne hævede sig som bogtrykker. En køber til „Vejle Amts Avis“ havde han på hånden i Ditlev Schweitzer, der rigtignok tit havde rystet på hovedet ad den unge chefs nymodens overskrifter og journalistiske indfald, men alligevel havde affundet sig med bladet i den nye form og personlig nød en lokal anseelse, der satte ham istand til uden vanskelighed at rejse penge til køb af bladet, hvis udgiver og redaktør han blev til sin død, stadig i det hjerteligste venskab med Poul Hertz.

*

Så flyttede da Poul Hertz i 1905 sit trykkeri til København, hvor det fik lokaler

Kongens Nytorv 8. Sin anciennitet flyttede det med fra Vejle, og det er i dag af alder det syvende i rækken af byens bogtrykkerier. Hvad mere er, det har under omskiftelige kår fastholdt et højt kvalitativt niveau.

POUL HERTZ SOM BOGTRYKKER

POUL HERTZ var en mand på 35 år, da han forlod Vejle og for resten af sin levetid slog sig ned i København. Allerede da havde han år igennem også forretningsmæssigt haft livlig forbindelse med hovedstaden, som han besøgte mindst en gang hver måned, og hvorfra han hentede en hel del fornemt arbejde til sit trykkeri. Han kunne takket være særlig en kunde som Landmandsbanken, begynde sin københavnske start med godt fodfæste, da han lagde for i ejendommen Kongens Nytorv 8 ligesom for straks at markere, at byen havde fået fornemme fremmede. At dette også var tilfældet, at Hertz's Bogtrykkeri også i den gryende storby tilhørte eliten indenfor sin branche, var Poul Hertz ikke længe om at

fastslå. De principper, han medførte fra Vejle, og den inspiration, en mægtig udvidelse af hans arbejdsfelt gav ham, sikrede næsten straks hans virksomheds ry.

Årene i Vejle havde modnet ham til klarhed over, hvad der skulle være *hans* trykkeris særkende, og han havde i praksis fæstnet et præg, i hvilket hans personlighed gentager sig. Han stilede i stort og småt mod kvalitet, og hans krav derom til over- og underordnet personale var kategoriske. Hvad der udgik fra hans trykkeri skulle vise *husets* smag, derefter havde enhver at rette sig, uanset individualistiske indstillinger. Selvom en typograf kunne belægge sin personlige mening eller vane med en århusiansk sølvmedaille, måtte han, hvis han ville arbejde hos Hertz, bøje sig for husets disciplin og gå ind i *ensemblet*. Det var dengang noget nyt indenfor erhvervet, og Poul Hertz var banebryderen. Han var også som arbejdsgiver en af tidens foregangsmænd som hygiejniker. Der skulle være pinligt propert i arbejdsrummene, og mange af datidens typografer, der ikke var vant til at tage det

så nøje med lidt spindelvæv og støv, kunne lønne al denne renlighed med vrippen og spydigheder. Navnlig det marketenderi, Poul Hertz indrettede, da han flyttede sit trykkeri til Sankt Peders Stræde, skal med sit linoleumsgulv og sine håndmalede kakler på væggene og ikke mindst med sin støvsuger have givet stof til mangan tvangfri ytring. Men det var efter tidens forhold ideelle lokaler, Poul Hertz bød sine folk.

I mangfoldige træk viser han sig som en mand i sit fags forreste rækker, orienteret i tekniske nyvindinger og forbedringer af arbejdsprocessen, der skal være så kontinuerlig som overhovedet mulig. Men aldrig må det tabes af sigte, at det er *kvalitet*, der skal præsteres. Derfor bandlyser han sættemaskinen fra sit trykkeri. Det er et håndværk, han driver, og det er med håndværkets adelspræg, der skal stemples i hans trykkeri. Når den ting er i orden, kan han med god samvittighed være *købmanden*, der véd, hvorledes en vare skal sælges, ikke billigt, men til den pris, som både køber og sælger kan være tjent med. Sin æresfølelse som bog-

trykker ønsker Poul Hertz at dele med alle sine kolleger, og han vil på enhver måde medvirke til, at faget som sådant når en høj standard indadtil og med et dertil svarende renommé udadtil. Han ser disse opgaver både nationalt og socialt, og han drømmer om en nordisk bogtrykker-solidaritet, der skal krone værket.

Meget tidligt ser han, hvor afgørende det er for en sådan udvikling, at faget er opmærksomt på sin tilgang af unge kræfter, er omhyggeligt i sin oplæring af dem alle, men holder vejen åben for de bedste til en alsidig uddannelse af emner til stillingerne som faktorer, mestre og driftsherrer. Han hører ikke til de arbejdsgivere, der går og ser folk på fingrene og er snushaner efter fejl og forseelser. I det daglige holder han sig til sine betroede folk — som han undertiden tror for godt — og hvor ubetinget han end holder på præcision og akkuratesse, er det dog hans ønske, at den arbejdsdag, der er forbi, skal have givet folkene mod på den, der kommer. Han kan være kort for hovedet, bruse op, når han skuffes eller trodses,

men smålig er han aldrig blevet kaldt af nogen. Han har heller ikke tid til at fortabe sig i bagateller. I hans hoved jager idéerne hinanden, den dag er ham fattig, som ikke bringer noget nyt, der interesserer ham og, om alt går vel, begejstrer ham. Sådan er Poul Hertz. Han har begge hænder fulde.

Derimod kunne de skarpe kvalitetskrav, han stillede til sine medarbejdere, indbringe ham knubbede ord. I en artikel i *Typograf-Tidende* hedder det, at han efterhånden har smidt alle de trykkere, han kunne få fat på, ud som forbrydere, når han har haft dem et par uger. En trykker efter *hans* begreber eksisterer vistnok ikke i Danmark med tilhørende bilande. Hertz bør forsyne sine trykkere med uniformer og numre, så at han bedre kan holde rede på, hvis tur det er til at blive sat på porten. Til indpisker har han en inspektør, som han engang har stået i lære hos og hjulpet med at trykke en avis. Der sigtes utvivlsomt til Poul Hertz's udmærkede læresvend på Stiftstrykkeriet i Odense, og forfatteren af artiklen i *Typograf-Tidende* er med føje vis på, at Hertz

omfatter ham „med dyb Taknemmelighed“. Forfatterens egne følelser turde være et sikkert indicium for, at han ikke selv har gjort lykke hos Poul Hertz. Men det var der andre, der gjorde, når de passede i ensemblet! Og Hertz's bogtrykkeri var alle dage anset for sin uddannelse af lærlinge, også bogtrykkersønner fra provinsen. Blandt dem kom fra hans eget lærested i Odense *Aage Dreyer*, den nuværende ejer af Fyens Stiftsbogtrykkeri. En dygtig ung mands fremtid lå altid Poul Hertz på sinde. Herom følgende smukke træk: Han fik fra Tyskland opfordring til i et samleværk at levere et bidrag, der skulle være udtryk for dansk typografisk smag. Og han bidrog med en anbefaling på fire sprog for en af trykkeriets sættere, en purung mand, der nylig havde fået Haandværkerforeningens medaille for sit svendestykke. I anbefalingen henstilledes det til de store udenlandske trykkerier at skaffe den unge mand, der gerne ville uddanne sig videre, en stilling. Anbefalingen blev trykt i fineste form med frise og vignetter af Valdemar Andersen. Og den ind-

Hættet Theodor Hansen er den 4. Juli i Aar udlært hos os. Den unge Mand, der er 19 Aar gammel, har i sin Læretid ikke alene udvist stor Flid og Interesse for Faget, men har tillige givet Bevis for, at han er en intelligent og forstaaende Arbejder. Efter at have staaet 5 Aar i Lære og gennemgaaet Fagskolen for Boghaandværk i København udførte han i Sommer Svendestykke for den offentlige Kommission og belønnedes med Haandværkerforeningens Medaille.

I et og alt siger vi god for Theodor Hansen, der er en flink og flittig Typograf.

Ganske naturligt længes den unge Mand ud for at se og lære, hvorledes Faget udøves i de store Kulturlande. Samtidig med dette beskedne Bidrag, der her fremkommer paa Opfordring af »Deutscher Buch- und Steindruckerei« og som skulde vise en enkelt Retning af vort Firmas Smag, gives der os en velkommen Lejlighed til at forespørge Kolleger i andre Lande, om ikke et Bogtrykkeri til Foraaret 1911 vil engagere Theodor Hansen, til Gavn for ham selv og til Glæde for det Lærested, hvis flinkeste Elev han har været.

KØBENHAVN
15. NOVEMBER 1910

 HERTZ'S BOGTRYKKERI

Am 4. Juli d. J. hat Setzer Theodor Hansen seine Lehre bei uns beendet. Der jetzt 19-jährige junge Mann hat sich während seiner Lehrzeit nicht nur durch grossen Fleiss und Interesse für das Fach hervorgetan sondern auch gleichzeitig als ein intelligenter und verständnisvoller Arbeiter erwiesen. Nach Beendigung einer 5-jährigen Lehrzeit und Absolvierung der Fachschule für Buchhandwerk in Kopenhagen machte er im Sommer vor der öffentlichen Kommission sein Gesellenstück und erhielt als Belohnung die Medaille der Handwerkervereinigung (Haandværkerforeningen).

Wir stehen für Theodor Hansen, welcher ein geschickter und fleissiger Typograph ist, in jeder Beziehung ein.

Wie es natürlich ist, hat der junge Mann den Wunsch, hinauszukommen, um zu sehen und zu lernen, in welcher Weise sein Fach in den grossen Kulturländern zur Ausübung gelangt. Gleichzeitig mit dem hier auf Veranlassung des »Deutscher Buch- und Steindruckers« gezeigten bescheidenen Beitrag, welcher nach einer einzelnen Richtung hin Zeugnis von der Leistungsfähigkeit unserer Firma abzulegen zum Zweck hat, bietet sich uns eine willkommene Gelegenheit, Kollegen anderer Länder zu fragen, ob nicht die eine oder andere Buchdruckerei zum Frühjahr 1911 Theodor Hansen bei sich anstellen will, zu seinem Vorteil und zur Freude seiner Lehrmeister, deren geschicktester Schüler er gewesen ist.

KOPENHAGEN
13. NOVEMBER 1910

HERTZ'S BOGTRYKKERI
(BUCHDRUCKEREI HERTZ)

Mr. Theodor Hansen, Compositor, finished his term of apprenticeship with us the 4th July this year. During his apprenticeship this young man, who is 19 years old, has not only shown great diligence and interest in his profession, but at the same time has proved himself to be an intelligent and efficient workman. After having been an apprentice for five years and passed a thorough course at the School for Printers in Copenhagen, he executed his probationary work under the supervision of the Public Commissioners and was awarded the Association of Mechanics' medal.

We can in every way recommend Mr. Theodor Hansen as an able and skillful typographer.

Quite naturally this young man longs to go abroad to see and to learn how his profession is carried on in the large civilized centres, and at the same time that we make this modest contribution at the suggestion of the »Deutscher Buch- und Stein-druckers« thus showing a single feature of our style, we take this welcome opportunity to ask our colleagues abroad, if a printing establishment could not engage Mr. Theodor Hansen, so that he could commence work in the spring of 1911 to the benefit of himself and to the satisfaction of his old employers, whose most diligent apprentice he has been.

COPENHAGEN
NOVEMBRE 11TH 1910

HERTZ'S BOGTRYKKERI
(HERTZ'S PRINTING ESTABLISHMENT)

Le Compositeur Theodore Hansen a fini son apprentissage chez nous le 4 juillet cette année. Ce jeune homme qui a 19 ans, a pendant son apprentissage montré, non seulement une grande application et un grand intérêt pour le métier, mais aussi, qu'il est un artisan intelligent et doué. Après un apprentissage de 5 ans et après avoir fréquenté l'Ecole Spéciale des Imprimeurs à Copenhague, il a fait cet été sa pièce de démonstration devant la commission officielle et a été récompensé par la médaille de la Réunion des Artisans.

Nous sommes garants en tout pour Theodore Hansen, qui est un typographe habile et diligent.

Il est tout naturel que le jeune homme a envie de voir et d'apprendre comment le métier se fait dans les grands pays civilisés. Ce modeste contingent que nous vous envoyons sur la demande de »Deutscher Buch- und Steindruckers« et qui devrait vous démontrer un seul genre du goût de notre firme, nous procure une occasion bienvenue de demander à nos collègues dans d'autres pays, si quelque imprimerie ne voudrait pas au printemps 1911 engager Theodore Hansen pour son propre profit, comme pour le plaisir de l'imprimerie dont il a été l'élève le plus appliqué.

COPENHAGUE
15 NOVEMBRE 1910

[Signature]

HERTZ'S BOGTRYKKERI
(IMPRIMERIE HERTZ)

[Signature]

bragte den unge danske typograf tilbud fra førsterangs trykkerier i alle verdensdele. Han valgte et stort illustrationstrykkeri i Wien.

Poul Hertz indarbejdede sig straks i København. Allerede i 1906 trykker han for eksempel det store festskrift, hvormed Det forenede Dampskibsselskab fejrede sit 40 års jubilæum.

I 1908 markeres trykkeriets 80 årsdag ved udsendelse af *Hertz's små Bog*, en nydelig lille i ruskind indbundet tingest med tekst af *Mogens Falck* og tegninger af *Holger Lindhard*. Teksten beretter i spøg og vid om udviklingen, fra dengang Sylvester Hertz's tjenestepige bragte *Vejle Amts Avis* ud til abonnenterne, når hun havde vasket op efter middagen, til jubilæumsåret, der stadig ser avisen trives, med traditionen bag sig og under bevogtning af en „Schweitzer“ og samtidig en ny selvstændig forretning i *reklame-idéer* bære navnet Hertz. Det er netop Poul Hertz's reklameafdeling, der er forlag for *Små Bog'en*, og i den fornøjelige reklame for slægtens gamle by og blad, indfletter han til

allersidst sin københavnske stordrift. Originalt og morsomt. I 1909 kommer så, i klædeligt udstyr, 1. årgang af *Hertz's blaa Bog*, en håndbog for bogtrykkere, der i fagpressen fik al mulig ros både for indhold og udstyr. Den mindede anmelderne om udenlandske håndbøger af lignende art og fyldte dem med stolthed over, at det typografiske fag også hos os fulgte med tiden. En nyhed, der også gjorde lykke, var *Hertz's Kartothek*, et kortsystem dels til afløsning, dels til supplement af det gængse bogholderi. Kartotheket blev udmærket på Industriforeningens udstillinger af kontorinventar og er stadig en af trykkeriets specialiteter.

I de følgende år er såvel Den blaa Bog som Kartotheket genstand for smigrende omtale i svensk og tysk fagpresse. Og til betjening af en stadig voksende kundekreds, for hvilken han både trykker bøger og allehånde artikler til kontor og stue, må Poul Hertz se sig om efter et rummeligere domicil for sin virksomhed. Valget faldt på ejendommen Sankt Peders Stræde 19, hvor Sankt Peders Gæstehjem havde haft lokaler siden 1884

**:: KORT FORTEGNELSE OVER ::
FREMMEDE ORD DER FOREKOMMER ::
MER I HANDELSSPROGET ::**

---

ab, fra eller i. Eksp. Byg ab København.
 à jour, til den løbende Dag. Eksp. Bøgerne à jour.
 Aksept, akceptere, Akseptant, godkende, antage.
 Antager.
 Akkord, Overenskomst mellem en insolvent Debitor og hans Kreditorer om pro rata Betaling mod fuld Kvittering.
 Akkreditere, aabne Kredit for Trediemand.
 Akkreditiv, Skrivelse, der aabner Kredit hos det Firma, der indrømmer det.
 Aktiver, Ejendele.
 à Konto, Forskud.
 à meta, for fælles Regning.
 annullere, tilbagekalde en given Ordre.
 Arbitrage, Sammenligning af forskellige Varepriser.
 Associé, Medindehaver af en Forretning.
 Avance imaginær, tænkt Fortjeneste.
 à viso, en vis Tid efter. Eksp. betale en vis Tid efter.
 baisse à la Nedgang, spekulere à la baisse, spekulere i Nedgang.
 Bonification, Godtgørelse paa Varer.
 Certifikat, Bevis for Varers Oprindelse.
 Circa, omtrent.
 Cif. franco, paa Pladsen.
 Collo, en Pakke, Vareballe osv. Colli, Flertal.
 Courant, løbende, for Eksp. 13 ct. = 13 ds.
 Curator, en af Retten ansat Mand, i Reglen en Sag-

Reproduktionen viser en side af Hertz's blaa Bog

og leveret det fattigste Københavns enlige mennesker logis og mad for ufatteligt små penge. En kop kaffe med fløde og sukker kostede 8 øre. Men gæstehjemmets dage var talte, Poul Hertz købte ejendommen. Den 29. januar 1910 lukkede hjemmet, og han „gennemarbejdede“ nu bygningens indre, til han i alle henseender havde de rum og det udstyr, han ønskede til sin bedrift. Husets tavlede facade bevarede, restaurerede og blomstersmykkede han og lod den radere af *Tom Petersen* som en hilsen til venner og forbindelser. I en anden illustreret tryksag belærte han dem om, at Københavns centrum var vandret fra Kongens Nytorv til Sankt Peders Stræde. I forbindelse med trykkeriet oprettede han yderligere Hertz's Annoncebureau.

Poul Hertz har nået et højdepunkt i sin karriere, og i 1911 skulle det vise sig, at han ved købet af Sankt Peders Stræde 19 havde udpeget hjemstedet for det foretagende, der mest af alle skabte ry om ham, og som gav ham lejlighed til at vise, hvad han i den

Tom Petersens radering af Sankt Peders Stræde 19

store stil mente med, at der *skulle ske noget*. Den 7. december 1911 udsender han nummer 1 af ugebladet *Verden og Vi*.

„Vore pile vil formørke luften“, sagde Perserne til Spartanerne i passet ved Thermopylæ. Nuvel, blev der svaret, så vil vi kæmpe i skyggen. Poul Hertz havde meget at takke sin svoger *Emil Glückstadt* for: Landmandsbanken var direkte og indirekte hans trykkeri noget af et levebrød. Men han sås aldrig i forgrunden i den kreds, for hvilken svogeren og ikke mindst hans hustrus søster holdt hof, og han deltog kun uvilligt i den luxuøse selskabelighed, han som nær slægtning ikke kunne lukke sig af for. Hans egen verden som bogtrykker Hertz var ham nok, den og så hans dengang endnu solbeskinnede familieliv i et hjem, hvor jævnhed parredes med kultur.

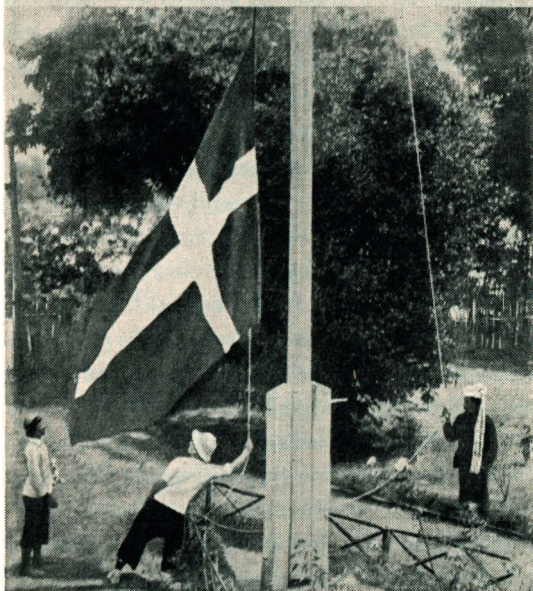
Men han udvider stadig sit virkefelt, og om det ønsker han al mulig *publicity*, således også, da han har *Verden og Vi* på stabelen. Han får den også i rigt mål. Ikke mindst provinspressen gør stads af ham i tekster til

NUMMER 1
8. DECBR.

I. AARG.
1911

VERDEN OG VI

et ganske vist temmelig fælt portræt. Selv i tyske blade underrettes man om, at nu kommer „Die Welt und Wir“. Og på selve udgivelsesdagen sender han et tog på over 50 taksamotorvogne gennem Københavns gader. Plakater opfordrede til at se sidste vogn, og naturligvis ventede folk, indtil denne vogns plakat bragte dem den store nyhed om *Verden og Vi!*

Bladet var virkelig en nyhed og en iøjnefaldende berigelse af ugepressen. Skønt Poul Hertz havde tjent sine sporer i *avisen* og hverken undervurderede dagspressens opgaver og betydning, men tværtimod i høj grad drog sig den til nytte, tilkendte han dog ugebladet en særlig betydning for hjemmene, vel at mærke det alsidige, aktuelle og rigt illustrerede ugeblad. Han havde selv forberedt sig til udgivelsen ved at studere illustrationstryk i udlandet, og det er ingen tilfældighed, at det førnævnte angreb i *Typograf-Tidende* fremkommer, da han til „Verden og Vi“ averterer efter „en absolut dygtig Illustrationstrykker“. Det lykkedes ham virkelig også at gøre sit blad til et efter

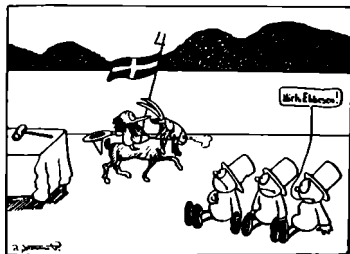
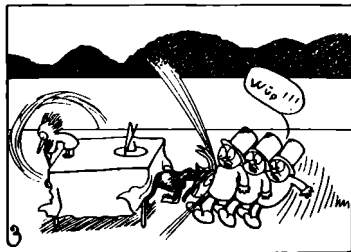
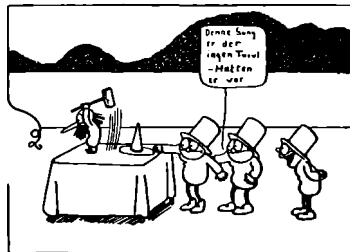
tidens forhold overdådigt billedblad, hvis fra ind- og udland hentede billedstof, trykt som det var på papir af fin kvalitet, blev *Verden og Vi* en sikker anbefaling. Poul Hertz tilstræbte overhovedet en æstetisk — han yndede at sige fornem — virkning af sit blad, som han til at begynde med ikke blot udgav, men også redigerede, og det blev straks bemærket, at han holdt tekst og billeder adskilt fra annoncestoffet, skønt dette dyrkedes med al energi.

Indholdet opbyggedes allerede i det første nummer efter principper, der blev ved magt, så længe Poul Hertz udgav bladet. Enhver hjemlig interesse, materiel, som åndelig, barnlig som voksen, skal tilgodeses, og for at opnå dette udvider han tidligt bladet fra 32 til 40 sider. Det blev med en vis ret sagt, at „Verden og Vi“ skulle indeholde alt, hvad de andre ugeblade tilsammen bragte til torvs. En lidt syrlig presserøst lod forstå, at bladet i politisk henseende havde radikale tilbøjeligheder, men i det righoldige stof af politiske interviews og politikerportrætter, som bladet i årenes løb bragte, er denne

tendens ikke iøjnefaldende. Adskilligt i bladets politiske journalistik har interesse den dag i dag. Det samme gælder ikke få af de litterære bidrag. Med redaktører som *Sten Drewsen* og *Harald Tandrup* havde bladet medarbejdere som *Sven Lange*, *Svend Leopold*, *Elith Reumert*, *Johannes V. Jensen*, *Poul Levin*, *Sophus Claussen*, redaktør *I. A. Hansen*, *Axel Juel*, *Niels Hoffmeyer*, *Ingeborg Vollquartz*, *Chr. Houmark* — *Harald Tandrup* selv ikke at forglemme. For *Verden* og *Vi* arbejder pressefotograferingens pioner, *A. W. Sandberg*, i dets spalter begynder *Holger Jerrild*, der i flere år var bladets redaktionssekretær, sine interviews. Og det er *Verden* og *Vi*, der starter *Storm-Petersen*. Dér skrev han sine første historier, og der begynder hans „De tre smaa Mænd“ deres triumftog. Måske inspireret af en skør amerikansk figur fik *Poul Hertz* idéen til en serie, som han ville kalde „Kan de gøre det“, altså netop den idé om groteske indfald, der var som skabt for *Storm-Petersens* geniale visdoms- og vrøvlehjerne. „De tre smaa Mænd“ kunne netop gøre det

De tre smaa Mænd.

Al Robert Storm Petersen.

ugørlige, og de fire små firkanter, hvori de hver uge tumlede sig, betyder en ny humors indtog i den danske hovedstad, denne journalistik i tegning og tekst, dette journalistiske fund, som hver dag endnu minder os om i efterdigtninger.

Til sin redaktion har Poul Hertz sikkert bragt mangan idé, men han hersede ikke med redaktører og medarbejdere, og kurrer på tråden hørte ikke til dagens orden, selv om de forekom, blandt andet på grund af divergerende opfattelser af klokkeslets betydning. Derimod var reklamen for bladet selvsagt Poul Hertz's specialitet. Et for ham ejendommeligt indfald var det, at barberstuen skulle være et sted, hvor *Verden og Vi* ikke måtte savnes, og han gjorde en hel del for at vinde barbermestrene for dette synspunkt. Han lagde stor vægt på at erobre provinsen, og der blev til den ende givet provinsbladene fri brug af de historier, småtræk, vittigheder, politiske profiler, der myldrede i *Verden og Vi*. Bladene benyttede sig flittigt af denne gavmildhed. Sit kendskab til Vejles skønne omegn gjorde Poul

Hertz i 1913 frugtbringende for bladet og indbringende for egnen ved at iværksætte en gættekonkurrence blandt alle bladets abonnenter om navnet på en sandklit ved Vejle fjord. Vinderen ved den afsluttende lodtrækning ville få en nyopført villa derved som præmie. Det drejede sig om Hvidbjerg på sydkysten af Vejle fjords bredning ud mod Kattegat. En lærerinde i Roskilde vandt villaen, og der var vakt opmærksomhed om en hidtil overset prik af Danmarks skønne natur. Nu er Hvidbjerg et noksom bekendt badested, hvor mange Vejleensere har deres sommervillaer.

Vi må nøjes med disse få linier om *Verden og Vi*, der i dansk pressehistorie vil blive anerkendt som en i flere henseender forbilledlig nydannelse. *Vilh. C. Berg*, kort tid direktør for Københavns Bogtrykkerforening, har kaldt det „det selvstændigste, idérigeste og i typografisk Henseende smukkeste og mest afvekslende Ugeblad“, landet havde set i en menneskealder. Og det passer.

*

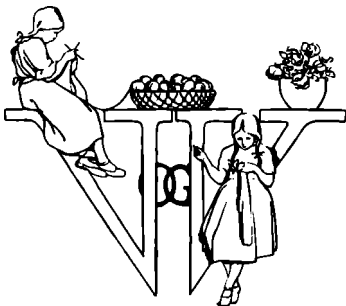
I sin konkurrence med dagspressen tilstræbte Poul Hertz en aktualitet, der kom avisens ret nær. Til gengæld gik avisen efterhånden ugebladet ind på livet i læse- og billedstof, sort eller kulørt. Men på avis-papir ville Poul Hertz aldrig nedlade sig til at konkurrere.

I sit blad *Dansk Bogtryk* gav han senere dagspressens kolorerede søndagstillæg råt for usødet. De var slette amerikanismer og i virkeligheden efterligninger af en i U.S.A. grasserende tarvelig provinsialisme.

Verden og Vi kom godt nok gennem verdenskrigen, og i 1918 gav det sin udgiver 200.000 kr. i købesum. Hvorfor solgte Poul Hertz? Vel næppe fordi han forudså krisetiden efter krigen, der brat gjorde ende på bladets eksistens, snarere fordi han trængte til forandring, gik op i andre formål, som stillede betydelige krav til ham.

Fra årene før 1918 må nævnes, at Poul Hertz på Nørregade indrettede butiken *Hjemmepryd*, som ved sine varer på den smukkeste måde svarede til navnet, og som han med smag og sporsans gjorde til en

attraktion for dameverdenen. Til *Verden og Vi* leverede forretningen broderimønstre med tilhørende anvisninger — en nyhed, der blev både bladet og butikken en særdeles virksom reklame.

Der stak en samler i Poul Hertz; hans eget hjem var en opvisning i sjældne stik fra nær og fjern og af ting, som havde frydet hans øje. Et udvalgt emne for hans samlertrang var bogmærket. Han ejede selv en stor samling Ex-libris — bogejermærker kaldte han dem — og udsendte i 1915 *Otto Wangs* bog „Danske Ex-Libris“, ligesom han sene-

re lod sine sjældne, kunstnerisk værdifulde eksemplarer beundre i B.T.-centralen. Ligeledes i 1915 udgiver han — med et tysk arbejde som grundlag — bogen *Ret og Regel for Bogtrykkere*, i hvilken ikke mindst afsnittet om kollegial moral havde hans interesse.

Men vender vi os til det så mindeværdige år 1918, finder vi Poul Hertz i de københavnske bogtrykkes elite. Han er indehaver af et tip-top moderne akcidenstrykkeri, „måske byens største“, og hans om dette grupperede virksomheder er i fuldt sving. Intet under, at han med sin position gør sig gældende i bogtrykfagets hovedorganisation, Københavns Bogtrykkerforening, og i fagets samkvem med de andre nordiske landes organisationer. Det kan vel også tænkes, at han i anspændt arbejde søgte lindring for den store sorg, året bragte ham: han mistede sin hustru ved en skilsmisse, som hun fremkaldte under omstændigheder, der turde forklares ved, at hun havde Rée'ernes urolige blod i sine årer. Tabet af hende gik Poul Hertz meget nær. Man har ment, at

det var i håbet om at samle hende og ægteparrets to døtre, at han, der altid havde sat større pris på en boligs hygge end på dens dimensioner og komfort, installerede sig i en rigmands-villa, „Renaissance“ kaldet, i Hellerup og anvendte betydelige midler på dens indvortes. Men Mary Rée fandt aldrig tilbage til ham..

I sin organisation var Poul Hertz alle dage som i sin bedrift en mand med liberale anskuelser, han ønskede så frie hænder som foreneligt med solidaritet om fælles opgaver. Så tidligt som i 1910 og 1911 havde han, til at begynde med i stærk modvind, men sluttelig med held protesteret mod ubilligt konkurrencehemmende regler, der var vedtaget af en generalforsamling. Hans forhold til typografernes organisation led under mangel på forståelse af det berettigede i hans krav om, at der ved udvælgelse og særlig uddannelse af dygtige kræfter systematisk skulle sikres bogtrykfaget høj kvalitet og social position. Men ingen kunne bestride, at han selv havde været disse egenskaber en fremragende tjener. Han havde

siddet i bogtrykkerforeningens bestyrelse 1909—1911. I 1917 blev han dens næstformand. Samme år blev han medlem af et snævrere udvalg, der foreslog vigtige ændringer i foreningens love og også fik dem vedtagne. Så er det, han i 1918, med tilknytning til en fra norsk side udkastet tanke, i *Bogtrykkerbladet* foreslog dannelsen af et nordisk fællesudvalg til forberedelse af et samvirke. Og den 18. september 1918 vedtog bogtrykkerforeningen følgende af ham stillede forslag:

„For at fremme Samarbejdet mellem de nordiske Landes Bogtrykkere nedsættes et Udvalg paa 2 Medlemmer, der skal samarbejde med lignende Udvalg fra Bogtrykkerforeningerne i Stockholm og Kristiania“.

Det danske udvalg kom til at bestå af *Poul Hertz* og *Olaf Strandberg*. Sammen med udvalg fra Norge, Sverige og Finland arbejdedes der så hurtigt, at den første skandinaviske bogtrykker-kongres kunne afholdes i København i dagene 2.—5. november med oprettelsen af *Nordisk Bogtrykkerraad*

til resultat. Den beslutsomhed, hvormed Poul Hertz umiddelbart efter krigens endeligt havde grebet det psykologiske øjeblik og fået sagen i hastig gang til en positiv afslutning, er ham en varig adkomst til nordiske bogtrykkes erindring. Dette så meget mere, som *Nordisk Bogtrykkerraad* — af hvilket nu også Island er medlem — er blevet en fast institution, blandt hvis drøftelser en Hertz så kær tanke som oprettelsen af en nordisk mesterskole har spillet en stor rolle. Det første danske mesterkursus afholdtes i maj—juni 1920.

Poul Hertz var en højt anset mand blandt sine fagfæller landet over, og de viste et rigtigt blik for hans særlige forudsætninger ved den 13. januar 1919 at vælge ham til formand i bestyrelsen for *Fagskolen for Boghaandværk* ved dennes overgang til selvejende institution under organisationernes økonomiske garanti.

Det var en opgave, som han på en vis måde havde stilet imod i mange år, idet spørgsmålet om at højne og styrke faget gennem dets ungdom aldrig havde været ude

af hans tanker og stedse beskæftigede ham i tale og skrift. Just som formandsvalget stod for, havde han — den 11. november 1918 — skrevet i *Berlingske Tidende* om sin „Yndlingstanke, en mere alsidig Uddannelse af Bogtrykfagets Lærlinge“. Han regnede med en hård konkurrence fra efterkrigstidens Tyskland; i vort lille, på råstoffer fattige land, var det menneskematerialet, der måtte gøres til vort aktiv i konkurrencen. Vi ville få vanskeligheder med de unge, fortidens nøjsomhed og myreflid ville blive sjældnere, den bevidste værkstedspolitik hyppigere. Arbejdet betragtes af de allerfleste som et nødvendigt onde, men hvor den tanke slår rod, flygter dets velsignelser. „Vi maa finde Vejen tilbage og vise Ungdommen, at Arbejdet er det daglige Brød, ikke alene Midlet til at skaffe Brødet, men i sig selv lige saa uundværligt“. En af vejene dertil er, at lærlingene lærer det merkantile grundlag for deres fag at kende og får økonomisk sagkundskab. Vi må sikre os, at den dygtige mand ikke går tabt, vi må følge og kontrollere det enkelte menneske langt nøj-

ere end hidtil, og han må anbringes netop dér, hvor hans evner giver ham ret til at være. Og dernæst: „Spændingen mellem store og smaa vil aftage, naar den jævne Mand *véd*, at det er en retfærdig Prøvelse og ikke en raa Tilfældighed, der har stillet ham paa den Plads, han staar paa!“ Menneskene er vigtigere end maskinerne. Det er både for dyrt at have en tredje klasses mand på en første klasses post og at have en første klasses mand gående i en tredje klasses stilling.

For *Fagskolen for Boghaandværk* kunne der næppe tænkes et mere lovende program end det, man læser i og mellem linierne i den vordende formands artikel. Bogtrykkerforeningens blad, *De grafiske Fag*, byder ham da også velkommen med den forsikring, „at han er en Mand, der elsker Fred, men også elsker at bringe den Uro, der rusker op i gammel Slendrian“. Og i Fagskolens jubilæumsskrift 1943 hedder det, at Poul Hertz gik til arbejdet med den største energi ved først og fremmest at vække interesse for skolen, allerede medens flytningen til nye og bedre lokaler stod på. Sin

agitation drev han i „*De grafiske Fag*“, og dér kundgjorde han også resultaterne: en række firmaer tegnede sig for bidrag til skolen, 18 foredrag var forberedt; blandt andre gaver, der kunne benyttes ved undervisningen, var også hans egen samling *Exlibris*. Og i maj måned skriver han i „*De grafiske Fag*“:

„Det har den største Betydning, at de unge lærer at se paa deres Arbejde med en vis Ærbødighed og at agte og ære deres Fag. Jeg vil forsøge at knytte Forbindelser med Fagfæller i Udlandet, saa dygtige unge Mennesker kan finde Ansættelse“.

Hvor klart ser man ikke her Poul Hertz for sig, den samme, som i sin tid skaffede sin unge sætterlærling stilling i Wien. Og med rette siger jubilæumsskriftet, at der var udsyn i disse planer. Desuden havde Poul Hertz skaffet Fagskolen indtægter, som de følgende år slet ikke nåede. Hvad var da grunden til, at han efter kun et halvt års forløb i juni måned brød brat af og fra-trådte som formand? Selv henviste han til,

at han var blevet angrebet i en artikel i *Typograf-Tidende*, men det var en ulykke, han havde prøvet før, og mangen anden bogtrykker med ham. Anledningen var tilmed ret ligegyldig og vedrørte ham navnlig ikke som fagskolens formand. Med det kendskab til hans karakter, man kan vinde under systemen med hans liv, turde forholdet være det, at der i fagskolens bestyrelse sad to repræsentanter for arbejdernes — henholdsvis bogbindernes og typografernes — organisationer, og at samarbejdet med dem stillede sig tvivlsomt for hans sensible og unægtelig ret aristokratiske natur. Tænkeligt er det vel også, at katastrofen i hans ægteskab har svækket hans selvbeherskelse over for ham ubehagelige hændelser. Men alt i alt, det var beklageligt og sikkert et tab for fagskolen, at han så impulsivt strakte våben.

I 1920, den 1. oktober, fyldte Poul Hertz under megen opmærksomhed de 50. Der var faglig og personlig hyldest til ham i hele den nordiske bogtrykpressen. Og i 1921 ind-

bringer trykningen og udstyret af Landmandsbankens festskrift — illustreret af Vald. Andersen — ved 50 års jubilæet ham komplimenter for et mere end sjældent vidnesbyrd om kunstnerisk forståelse og håndværksmæssig dygtighed.

Men samme år ser man Poul Hertz i et alt andet end idyllisk forhold til *Københavns Bogtrykkerforening*. Det er som altid hans individualisme, der rører på sig. Han vender sig i en artikel i *Nationaltidende* mod lavsånden i organisationsverdenen mod de „altfor smaalige og detaillerede Forskrifter og Tabeller“, der er udtryk for „en Slags Kapital-Socialisme“, som det frie initiativ ikke kan finde sig i. Det viser sig, at *Københavns Bogtrykkerforening* har indført en tvungen minimalberegning. Mod denne tvangsforskrift gør Poul Hertz oprør, og dét så eftertrykkeligt, at han udmelder sit trykkeri af *Bogtrykkerforeningen* og lader sig i 1922 vælge til oldermann i *Københavns Bogtrykkerlaug*, en sammenslutning med front mod hovedorganisationen. Begivenheden var ikke så lidt af en sensation og satte pressen

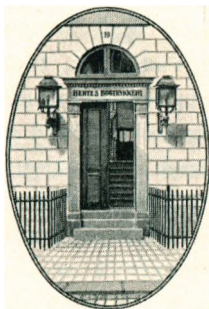
i livlig bevægelse, ikke mindst den socialdemokratiske, der slog en streg over alle gamle divergenser og prydede Poul Hertz med den røde frihedskæmper-hue — som han næppe har fundet klædelig! Det lykkedes Arbejdsgiverforeningens formand, bogtrykker *H. Langkjær*, at få konflikten ud af verden, og den tvungne minimalberegning bortfaldt. Men af en redegørelse, som Poul Hertz et par år efter skrev i sit månedsblad *Dansk Bogtryk* fremgår det, at han kun under hårdt tryk var vendt tilbage til Københavns Bogtrykkerforening, og at han stadig var i skarp opposition til foreningens daværende ledelse. Netop i 1924 forsøgte han, men omsonst, at fremkalde et personskifte i denne ledelse. Der skal ikke i dette minde-skrift gøres forsøg på at udrede bevæggrunde og standpunkter i hin gamle konflikt, der førte til skarpe sammenstød, også af personlig natur. Men så meget skal siges, at Poul Hertz's redegørelse er et vindende udtryk for hans anskuelser om en faglig organisations opgaver, og dette såvel hvor han kræver større frihed for den enkelte bogtryk-

ker, og hvor han bebrejder sine modparter, at de savner sans for større og højere organisatoriske virkemål. Man standser igen ved den formening, at Poul Hertz i mange henseender var en vejviser og foregangsmand, i sine formål en standsidealist og i sine praktiske anvisninger velforsynet med saglige argumenter. Men et organisationsmenneske var han ikke, hans temperament faldt simpelt hen uden for denne type.

Hans fremstød i *Dansk Bogtryk* var vistnok hans sidste demonstration mod overmagten i Københavns Bogtrykkerforening. Han blev et ret passivt medlem af foreningen, og tiden førte ham ind i vanskeligheder, der tvang ham til at føre en eksistenskamp som bogtrykker.

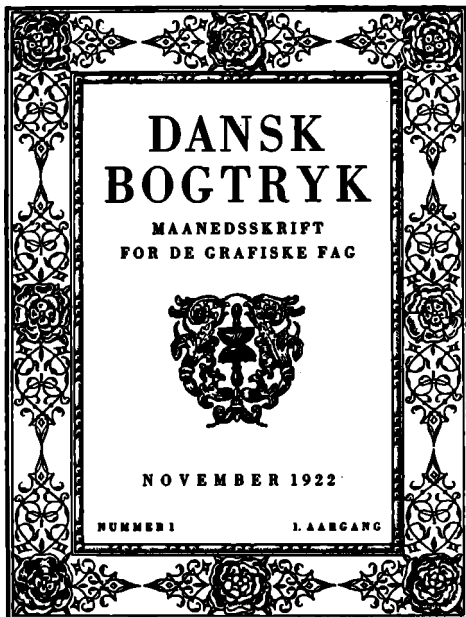
Landmandsbanken havde altid været en hjørnesteen i Hertz's Bogtrykkeri's tilværelse. I det afsnit af denne, vi hidtil har omtalt, falder *Emil Glückstadts* stormagtstid; og med ham havde svogeren Poul Hertz altid det bedste samarbejde, men i årene 1921—23 bryder Landmandsbanken sam-

men, skred for skred med skæbnesvangre følger for vide kredse af dens forbindelser. Også Poul Hertz blev, sagesløs som han måtte føle sig, suget ind i denne katastrofe. Derom længere fremme. Et vidnesbyrd om hans naturs frodighed og hans viljekraft er det, at han netop i disse svære år sætter sine faglige idéer og bestræbelser et monument som *Dansk Bogtryk*.

Dansk Bogtryk, Maanedsskrift for de grafiske Fag udsendtes med sit første nummer i november 1922, med sit sidste i december 1924. Hvad Poul Hertz ville med bladet, kunne ingen tage fejl af. *Københavns Bogtrykkerforenings* medlemsblad hed netop — og hedder stadig — *De grafiske Fag*. Djærvt, næsten dumdrigt kaster Poul Hertz sig ud i konkurrencen med dette officielle organ for en ledelse af bogtrykkerforeningen, mod hvilken han havde meget alvorlige indvendinger. Han ville vise, hvad *De grafiske Fags* blad kunne være, hvordan det burde redigeres, trykkes, illustreres — vise det for egen regning og risiko og, det siger sig selv, derved gøre det til en murbrækker mod det system og de personer, der bestemte organisationens afvisende holdning over for hans bogtrykkertanker.

Og *Dansk Bogtryk* er i virkeligheden en bedrift. De første numre gjorde sig så uimodsigeligt gældende, at de fik komplimenter fra alle sider, også i de andre nordiske lande. Nok sporedes der i en enkelt dansk stemme en syrlig klang, men honnør

blev ikke nægtet af nogen, og i *bogbinder-*nes bevågenhed stod bladet urokkeligt højt.

Gennemser man med lægmandsøjne de to anselige bind, som *Dansk Bogtryks* 26 numre fylder, får man helt igennem indtrykket af en fornem publikation. Der trykkes på fint glittet papir og med en italiensk skrift, der hedder *Bodoni* og har navn efter en berømt italiensk bogtrykker fra det 18. århundrede. I sin anmeldelse af en bog om Bodoni priser maleren *Kr. Kongstad* med rette hans skrifter for „den sunde naturlige Form, som er de gamle Bøgers allerfineste Charme“. Det er til bogtrykkets kultur, Poul Hertz har bekendt sig ved at vælge netop denne skrift, og talrige er i *Dansk Bogtryk* eksemplerne på hans iver for at fremdrage denne fagkulturs pionerer og vise, hvorledes forbilledlige ting skabes, når håndværk og kunst går sammen om bogen og dens indbinding. Fortid og nutid finder hinanden i *Dansk Bogtryk*. Det rent faglige stof såvel som bogtrykkerens sociale og juridiske stilling behandles af en række sagkyndige forfattere fra de nordiske lande, England, Tysk-

Et grafisk Talent.

Fra Kunstakademiets Eleveudstilling.

DA Kunstakademiets for nylig afholdte sin særlige Udstilling af Eleverarbejder i Lokaliteterne paa Charlottenborg, kunde man glæde sig over at se, hvor grundigt der i alle de bildende Kunstners Skoler arbejdedes paa en rationel og omhyggelig Modeltegning.

Man fik i Malerskolerne Bevis for, at de undervisende Professorer — der selv er fremragende Tegnere — i den enkelte Anstalts-Tegning og i det indtrængende Modelstudium sørgede for at give Akademiets Elever et sikkert hørende Grundlag.

Adskillige af disse Modeltegninger med deres kraftigt optrukne Plastik kunde tyde paa, at nogle af de unge Elever muligvis med Tiden kunde præstere det admærkede i Tegnekunsten.

Men der var dog ikke endnu Tegne til nogen udpræget Personlighed eller nogen sælsøgende udarbejdet Teknik hos disse Elever paa Malerskolens første Stadier.

Det fandt man derimod hos en enkelt af Billedhuggerkolens Elever, *Mogens Røggild*. Som Grundlag for enkelte Dyrerelieffer havde han udført et Par Studietegninger efter Dyr, der fandtes i naturen.

med sammen med en Række andre Dyrtegninger og en Del Landskabstegninger.

Med deres Omhu, deres fine, minuttige og omværede Strøg, der i Virkeligheden består af mange bitte smaa Strøg, sømlede med forbausende Sikkerhed til en overordentlig karakterfuld og nydeligt virkende Helhed — viste de et saa algjort grafisk Talent, at man allerede paa disse Tidspunkter sætte særlige Forhaabninger til den unge Kunstners videre Udvikling.

At Grafiken ved Siden af Billedhuggerkunsten har hans særlige Interesse faar man yderligere Bevis for, naar man erfarer, at han allerede i det stille har foretaget sig med Radering.

land, Frankrig, Italien. Bogen som kunst, illustrationens gamle, yngre og helt unge navne tilgodeses rundeligt. Fyldige personalia og månedsnyt af enhver slags hører ligeledes til bladets læsestof. Så er der et par idéer, der sikkert har Poul Hertz til ophavsmand. I „*Bogtrykkerens Stol*“ anbringer han kendte mænd fra de forskellige grene af erhvervslivet, administration, kunst, litteratur og lader dem udtale sig om deres syn på bogtrykkerens fag, hans opgaver og betydning i samfundet. Der siges meget godt og rigtigt, anerkendende og kritisk i disse udtalelser. Den anden *Hertz'er* er *Bogtrykkerens sange*, hvis alvorlige og muntre vers leveres, foruden af Poul Hertz selv, af folk fra trykkerierne, de fleste af dem unge, der er også en lærling iblandt dem.

Allerede i sit første nummer kan *Dansk Bogtryk* meddele, at *Bogtrykkerklubben* er dannet og har fejret sin stiftelse under muntre selskabelige former. Der har længe været trængt til den klub som et sted, hvor ordet var frit, og „hvor man følte, at alle var lige, og den ene ikke vilde spille Skolemester over

for den anden“, skriver *Dansk Bogtryk*. Kan nogen være i tvivl om, at Poul Hertz, skønt unævnt, har været en drivkraft ved dannelsen af denne klub og i den har ventet at finde grobund for sine tanker om en ny og friere ånd i de københavnske bogtrykkes foreningsliv? At han i *Dansk Bogtryk* skabte et forum for sådanne hensigter vil ikke kunne bestrides. Hvad der kan siges om teksten gælder om muligt endnu mere indlysende om det prægtige billedstof, til hvilket alverdens historiske og moderne tryksager og bogbind har leveret materiale. Selv en ukyndig kan se, hvor omhyggeligt der er valgt, og hvor kyndigt der er draget omsorg for, at enhver gengivelse står med fuld reproduktiv valeur. Og så slutter da Poul Hertz, dets udgiver og redaktør, hint oprevne år 1923 ved trøstigt mod. *Dansk Bogtryk* har ubetinget gjort lykke, også dets annoncestof vidner derom.

Men året 1924 skulle ikke indfri de forventninger, Poul Hertz hengav sig til i *Dansk Bogtryk's* december-nummer. Ikke at hans blad sakkede agter ud — tværtimod,

det hævdede fuldt ud sin kvalitet, der var baseret på en alsidig medarbejderstab og en godt oplagt redaktion. Den energi, hvormed der både af redaktionen og af tilkaldt sagkundskab slås til lyd for tidssvarende kalkulation og bogholderi i bogtrykfaget, er en bemærkelsesværdig indsats. Men over for *Københavns Bogtrykkerforening* kommer Poul Hertz til kort. Han har, hvad Henrik Ibsen ville kalde, styrelsens kompakte majoritet imod sig, og det ser ud til, at den også har opslugt mænd, i hvem han havde ventet at finde våbenfæller. Kan hænde, at han også havde overdrevet sin egen fordragelighed. Det drejer sig om alt for usigtbare forhold til, at en udenforstående kan orientere sig i det skarpe opgør, hvormed året 1924 sluttede, og som fulgtes af *Dansk Bogtryks* bratte endeligt. Det ligger nær at antage, at Poul Hertz anså den organisatoriske mission, han havde tiltænkt bladet, for udsigtsløs, og at økonomiske forhold ved at fortsætte udgivelsen ligeledes spillede en rolle. Men *Dansk Bogtryk* vil altid være hans navn, hans personlighed, hans tanker

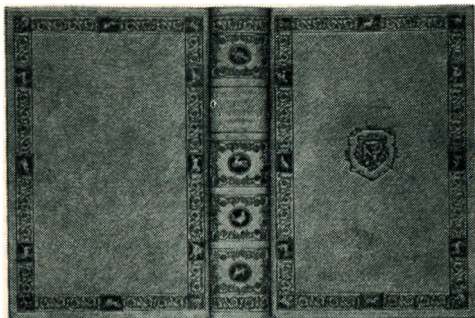

Fig. 2.

foregående Generations Arbejde, har udgaaet Eksempelmenterene til Tider noget særlige og utilfredsstillende Prøvelser og arbejdet indenfor de hævdede Skiltartens Tjeneste. De anerkendelsesværdige Prøver, man har gjort ved at lade forskellige Kunstnere forsøge sig med Bogdekoration, har bidraget til at klare Bogruerne

De tre Bogbind, vi her gengiver, er nylig udgaaet af Peteren & Paternus Værksted og er borte for sig smukke Prøver paa den smagfulde Dekoration, dette Firma giver sine Bøger og det gode Haandværk, som præsteres.

Med Undtagelse af Figurstemplerne, deres tegnede af Keramikeren Jens Thorslund,

afholdes alle de anvendte Stempler den ene af Firmaets indehavere, Hr. Niels Petersen.

Det første af Bindene (Fig. 1) er udført i ufarvet Go-

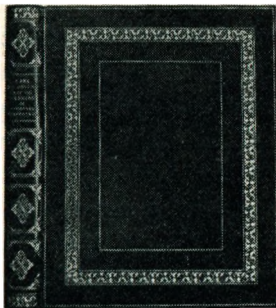

Fig. 3.

denkind Til Dekorationen er kun anvendt tre Stempler, der er haandtrykt med rød Farve. Det andet Bind, Fig. 3, der er udført af Johannes Stammarups Bog, af Carl Jacobsens Liv og Gerning, er fremstillet i syv Eksemplarer for NyCarlsberg Glyptotek, hvorefter Stemplerne er tilintetgjorte. Der er anvendt 2 Stempler, hvoraf det ene ogsaa er benyttet omvendt. Dekorationen er haandforlydt. Man vil indrømme, at det her med meget simple Midler er opnaaet et overmaade smukt Resultat. Endelig det tredje Bind, Fig. 2, der slutter om Ernst

og begavelse som fagmand til hæder. Og at han ikke havde udsendt det forgæves, vil *De grafiske Fag* redaktionelt og kollegialt have at indrømme.

Vi har nået det afsnit af Poul Hertz' skæbne, der beherskes af strid modvind og bringer hans båd en stranding nær, men som så langt fra knækker ham, at han tværtimod når op på det tørre og dér lever nogle af sine bedste år.

Kaster vi blikket tilbage over tiden fra 1919 til *Dansk Bogtryks* ophør ved udgangen af 1924, finder vi de første år Poul Hertz i en velmagt, der tilsyneladende ikke alvorligt anfægtes af den økonomiske krise efter 1922. De gamle forbindelser står ved magt, det er ham, der i 1922 har æren af at trykke *Det Østasiatiske Kompagnis* ud-søgte jubilæumsskrift, og allerede i 1921 har han købt ejendommen Sankt Peders Stræde 21, huset ved siden af hans hovedsæde. Han vil dertil, efter gennemgribende restauration, flytte materiellet m. v. fra en række lokaler i nr. 19 og derved skaffe plads til

udvidelsen af sin protokolfabrik, sit bogbinderi og sit kartotek-kort-skæreri — virksomheder, der er groede op omkring bogtrykkeriet, hvilket giver en god forestilling om, hvor mangesidig bedriften var. Med disse planer arbejder Poul Hertz fra og med 1923. Det er med andre ord et ret betydeligt foretagende, han har engageret sig i. Han har imidlertid ingen grund til at tvivle om sin virksomheds soliditet, baseret som den var på alsidig — man kan sige enestående — teknisk viden og sundt økonomisk omdømme.

Endnu i sommeren 1924 kunne han efter udvidelsen af sit kompleks i Sankt Peders Stræde modtage besøg fra *Yrkesskolan för Bokhantverk*, Stockholm, der havde 25 typografer og deres lærere på studiebesøg i København. Og i efteråret samme år meddeler „Berlingske Tidende“ i en notits om Hertz's Kartotheks stål-visex-skabe, at dette kontorinventar har fundet en afsætning, som vil foranledige ham til at købe en fabrik på Amager. Også for denne gamle gren af bedriften synes det altså at tegne lyst.

Dønningerne fra Landmandsbankens sammenbrud mærkede Poul Hertz således ikke de første år. Spekuleret havde han aldrig, tiltrods for at han i sit første ægteskab færdedes i kredse, hvor spekulation hørte til dagens orden. Hans virksomheder og hans skønlitterære interesser var ham nok. Men en skønne dag kom også turen til ham under udrensningen blandt det gamle regime's leverandører. Det var en hård prøvelse at skulle miste sin hovedkunde og desuden en del af de firmaer, der var opstået omkring og i tilknytning til Landmandsbanken. At udrensning og afvikling foregik på en alt andet end lempelig måde kan de mennesker, der var blandt de pågældende, tale med om. Der gaves ingen pardon, og Poul Hertz tilgav næppe nogensinde de direktører og jurister, der var den tids forgrundsfigurer i Landmandsbanken. Hvad nærværende skrifts forfatter med sikkerhed kan sige er, at Poul Hertz aldrig kendte sig skyldig i den skæbne, der overgik ham, og som en tid deprimerede ham meget alvorligt.

*

Men også den skæbne, der har brugt den hårde hånd, kan have milde bagtanker, når ofret var det værd. Mon der ikke for Poul Hertz kom den dag, da han ikke ville have byttet sig tilbage fra Snorresgade til det „centrum“, han engang reklamerede med i Sankt Peders Stræde? I sit privatliv var Poul Hertz blevet en lykkelig mand. I 1923 indgik han ægteskab med frøken *Ellen Hansen*, der blev hans gode arbejdskammerat, og som delte alle hans interesser. Ligeledes i 1923 træder hans ældste datter, Gertrud i ægtestand med bogtrykker *Flemming Strandberg*, med hvem hun fik sønnen *Hans Jørgen*, der som udlært typograf fortsætter traditionen fra begge sin bogtrykker-afstammings grene. Gertrud Strandberg døde allerede i 1934. Derimod overlever Poul Hertz af sin yngste datter, Karen. Hun ægtede i 1931 maskiningeniør *Eric van der Merwede*, efter hvem hun blev enke i 1943. I deres ægteskab fødtes datteren *Maria* og sønnen *Jan*.

DER ER ET stykke vej fra Sankt Peders Stræde 19 til Snorresgade 22, og den fører fra en ældgammel bydel til en af dem, hvor der endnu kun er lidt at mindes, og hvor arkitektoniske kulturværdier ikke just springer i øjnene. Det var også så sin sag for en æstetiker som Poul Hertz at flytte ud i et forhenværende tarmrenseri på Islands Brygge. Men da dette hus en dag blev averteret til leje i morgenavisen, slog det mærkværdigt nok ned i Poul Hertz og hans hustru, at det måtte være noget for dem.

Man ville aldrig falde på, at nr. 22 er bygget til noget så fækalisk og kvalmt som et tarmrenseri. Nr. 22 ligner ikke de andre huse i gaden, det er, uden al prunk, med sine murflader i gråt cementpuds, virkelig

et stykke arkitektur. Den hvælvede indgangsdør er i god stil, og rykket til siden, som den er, lader den façadeen med de to rader høje, smårudede vinduer over kælderen stå frit og klart frem under en gavl, der ligesom antyder et tårn. Der er over denne rolige façade med den enkle silhuet og de velafvejede forhold i mur og vinduer en virkning, som umiddelbart berettiger den til at bære den ikke altfor beskedne indskrift *Bogtrykkergaarden* (indregistreret firmanavn) i smedjernes bogstaver over stueetagens vinduer. Og så står der jo på et smagfuldt gammelt udhæng på dørhjørnet:

HERTZ

KONGELIG PRIVILEGERET BOGTRYKKERI

Anno 1828

I Poul Hertz's tid og et par årstid derefter voksede der rosenespalier'er helt op til vinduerne på 1. sal. Det må have set dejligt ud i blomstringstiden, men de hårde vintre efter hans død og andre kalamiteter har plyndret huset for dette smykke. (En af antisemitisme fremkaldt schalburgtage i 1944

Bogtrykker-gaarden i rosentiden

lagde huset delvist i ruiner). Ved siden af døren fører en port ind til en stor gårdsplads, der giver bekvem transport til og fra trykkeriet.

Indvendigt er huset ikke helt det samme, som da Poul Hertz rykkede ind i det. Dels blev kælder- og stueetagen grundigt molesteret ved bombekastningen under besættelsen, og dels har omlægninger og forskydninger stadig måttet foretages. Men grundforholdene giver sig tydeligt til kende, og ved at iagttage den soliditet og hygiejne, der udmærker alle lokaliteter, erkender man, at tarmrenseriet fortjener oprejsning. I hovedsagen optages kælderrummene af papiroplag og personale-lokaler, stueetagen af maskinsæteri, håndsæteri og trykkeri, første sal af bogbinderi og kontorer, anden sal af den private lejlighed, hvis rum oprindeligt har været anden bestemmelse tiltænkt, men som giver både plads og hygge. En seværdighed er den lange „korridor“, der løber langs og mellem værelserne. Dens vægge er et galleri af gamle kobberstik, mange sjældne iblandt. Poul Hertz har ikke været samler forgæves

og kunne ikke have budt husets gæster et velkommen, der mere minder dem om ham.

Der er over *Bogtrykkergaarden* en ejendommelig stemning af værksted og hjemlighed, af en helhed, der knytter de mennesker, som færdes og arbejder dér, til hverandre i tillid og fortrolighed. Ved indrykningen i huset måtte der udfoldes store anstrengelser, mangfoldig tilpasning mellem bygning og behov. Her var Poul Hertz, idérig og håndsnilde, i sit es. Og fra den tid, da han om morgenen gik gennem bogtrykkeri og bogbinderi med sin raske hilsen, har der overalt holdt sig og fæstnet sig et samliv, som den, der skriver disse linjer, har nydt med øje og øre.

I samhörigheden er adskillelsen mellem de forskellige funktioner i huset ypperligt bevaret. Trykkeriets store, lyse sal med dens mangefold af maskiner til alle formål, snakker naturligtvis med, men ødelægger ikke husfreden. Poul Hertz og hans hustru og medhjælper havde fundet et sted, hvor der var sat grænser for mulighederne, men hvor soliditet kunne oparbejdes og kvalitet hol-

des i hævd. På eet punkt måtte han give sig: hans idiosynkrasi over for *sættemaskinen* gav efter hård kamp tabt over for tidens ubønhørlige krav. Men iøvrigt var, da virksomheden i 1928 fyldte de 100 år, Hertz's Bogtrykkeri stadig sit ophavs kongelige privilegium værdigt og dets indehaver stadig en mand, der forstod at bringe det i erindring, således i 1928 ved en udstilling i Bogtrykkergaarden af finske bogbind, der havde en succes, som han forfulgte med udstillinger af franske, italienske og danske bogbind. Det var fornemme opvisninger af gammelt og nyt kunsthåndværk, og de indbragte Bogtrykkergaarden besøg af gesandter og andre honoratiores. Også i pressen gjorde disse udstillinger megen lykke, den italienske fik en meget udførlig omtale i bindenes hjemland.

Slægt og navn bragte Poul Hertz i erindring ved i 1928 at samle og udgive *En Bogtrykkerslægt* — den fine lille bog om oldefaderen Philip Hertz, bedstefaderen Sylvester Hertz, faderen Vilhelm Hertz og de-

res hustruer og Vejle-husets tro svend *Ditlev Schweitzer*. Han måtte med! Han var død i 1925, og Poul Hertz havde dengang skrevet ud af sit fulde hjerte om familjens ufor-glemmelige ven. Nu bænkedede han ham hos sine forfædre.

I 110-året udkom, i nummererede eksemplarer, en nydelig udgave af *Henrik Hertz's* „Kong Renées Datter“.

Poul Hertz havde i sit travle arbejdsliv det meste af sin tid mindre været betænkt på at sætte tæring efter næring end på at sætte de flest og størst mulige hjul i sving. Når der stod drøn af virksomheder omkring ham, og de gav rigeligt i kassen, mente han simpelthen, at så ville der altid være smørelse til hjulene. Og længe havde denne hans optimisme også haft rigelig næring. Men da de magre år kom, og der måtte holdes hus med begrænsede hjælpemidler, tog han også disse vilkår med trøstigt mod og gik med humør ind i arbejdet efter de linjer, han altid havde fulgt.

*

Vil man i sort og hvidt og kulører se, hvorledes *bogtrykkeren* Poul Hertz selv forstod og praktiserede reklamens kunst, har man i *Hertz's Maanedblad*, som han udsendte fra 1929 til 1933 det lærerigste og fornøjeligste materiale, som tænkes kan — eller i hvert fald dengang tænkes kunne. „Maanedsladet“ er en forside med tekst og en bagside klatpapir. Første årgangs nummer 1 begynder med følgende henvendelse til læseren: „Vi deler Danmarks Befolkning i to Dele: De, der faar trykt i Hertz's Bogtrykkeri, og de andre. De sidste er endnu de fleste. Det er for at ændre dette Forhold, at *Hertz's Maanedblad* i Dag ser Dagens Lys“. Og med en fantastisk opfindsomhed forfølger „Maanedsladet“ dette formål. Det er Poul Hertz's kongstanke, at den reklame, et *bogtrykkeri* med de rigtige eksperter og en højt udviklet teknik kan specialisere og individualisere for enhver branche, enhver årstid, enhver vare, enhver foretagsomhed, er mere effektiv end en hvilken som helst anden form af denne stimulans for omsætningen. „Hertz er bedre end Avisen“, siger han, og

Hertz's Maanedssblad

2. AARGANG

NOVEMBER 1930

NUMMER 11

Chefen, Vinhandler Hemmer, var dampet af Sted til Madeira paa et to Maaneders Rekreationsophold. De sidste Hurra'er var daet hen, og nu skulde man hjem paa Kontoret og planlægge Reklamen for Julekampagnen.

Det gjaldt om at faa realiseret en alt for stor Beholdning af Cantenac. Den skulde helst sælges til Juleelskabeligheden. Da Prokuristen atter sad i sit lille, hyggelige Kontor, greb han Telefonen: 4022 — Ja, 4022, det er Hertz's Bogtrykkeri.

Vor Førstetegner er en høj, slank Mand — Billedet her ligner ham paafaldende —, der i de varme Sommerlege synes bedat om at aasaa sit Staffell op paa det flade Tag udenfor Aikleriet. Nu er han atter rykket ind til Stuevarmen, og Resultatet af de lange Dages Flid er en Masse fine Udsaet, som vi gerne vil vise Dem.

Jul! Har De forhandlet med Deres Bogtrykker om en fix Reklame til Julesæget?

Vil hun klare næste Bølge? Det bliver Florens egen Sang. Sender De ikke de rigtige Tryksager ud til dem, De vil hverve som Kunder, kan Hertz hjælpe Dem; han kommer strax. Telefon 4022.

Teknologisk Institut har nu udfærdiget sin Aarsberetning for 1929-30. I den fortæller Ledelsen blandt andet om Institutets Resultater for at dygtiggøre Haandværkerne — foruden i Aalev Fagret — i Haandværkerret og Bogføring. Eleverne skal ikke blot lære at producere men ogsaa at sælge.

Det er saare rigtigt. Naturligvis maa man for at kunne sælge, producere gode Varer og nøjagtigt vide hvad Fremstillingsprisen er. Men det er ikke nok.

Skal Haandværkeren, Fabrikanten eller Hantelmanden sælge den gode, med Omhu kalkulerede, Vare, maa saa Salgsorganisationen være i Orden. Man maa paa den rettmæssige maade fortælle Verden de Fortællinger, saa Varer har, og hvorfor de skal fortrækkes. Det er ikke enhver, der har Tid til at sætte sig ind i moderne Reklamemetoder. Og til alle disse henviser Hertz's Maanedssblad sig i Dag og siger: Hertz's Bogtrykkeri paalager sig at udarbejde smaa eller store Salgsbrosjurer i Form af Brevpapir, Cirkularer, Folders, Kataloger o. s. v.; blot man ringer til 4022, kommer der en Mand, der er Expert paa Propaganda-Omrædet.

Har De faaet bestilt Kalenderen for 1931?

Sort farves hver Dag.

Der skal kun den rette Tegning til at sætte Prikken over T'et — snart sagt i enhver Tryksag. Vilde ovenstaaende ikke være et Plus i Farverens Reklame?

Vi har Tegneren, De søger

1930		NOVEMBER		1930	
1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30
31					

Salg og Avance forøges ved god Reklame. Send os Deres næste Ordre paa Tryksager. Hertz's Bogtrykkeri - Telefon 4022

reklamen er det femte hjul på vognen. Hertz sælger salgsideer, og „Salget begynder først, naar Emnet (d. v. s. Kunden) har sagt Nej“. Fyndord af den slags varieres i det uendelige, trykkeriets egne produkter anbefales eftertrykkeligt, men aldrig med piskesnert til konkurrenter. Og teksten er gennemvævet med tegninger, oftest farvelagte ligesom måneds-kalenderen i hjørnet forned. Ind imellem har man små afhandlinger blandt andet om bomærker, om trefarvetryk, allehånde oplysninger af teknisk natur, etsteds meddelelse om, at der i trykkeribygningen Snorregade 22 åbnes en udstilling af tryk fra 1832, da Sylvester Hertz arbejdede med kun een skrifttype og en træpresse. *Hertz's Maanedblad* er en lærebog i moderne reklame, atter og atter ser man en senere udvikling foregrebet. Og det er reklamen i en kultiveret, ofte kunstnerisk betonet form. Trykket er fejlfrit, stoffets billedpyrd en øjenslyst. Der er ynde og lune over disse sider, og som vejledning i „Salgsideer“ gjorde *Hertz's Maanedblade* sig bemærkede så fjernt som i Chicago.

M a a n e d s b l a d

Udgivet, trykt og forlagt af Hertz

4. Aargang

Nr. 3

1. Marts 1832

Det maa haabes, med Tilfreds at Herzt
Bladet er Blad. Gaa man et vil foragte.

Vi have faaet, hvad vi troer er en god Idee, den Tanke, i vor Bogtrykkeries Ejendom „Bogtrykker-gaarden“, der er beliggende i Snorre-gade Nr. 22, at

udstille en liden Samling af graphiske Arbejder. Der er Bærter af kjendte Digtere og ogsaa nogle af Forfattere, der skjuler sig under Anonymitetens Kappe eller Pseudonymitetens Maske. Nogle har vi faaet af Hr. Langhoff — Besidderen af den Schibothiske Boghandling — og nogle af andre Ven-

ner af vort Officin. Blandt kjendte Bogtrykere, der have udført Bogerne, er Kongelig og Universitets-Bogtrykker Directeur Jens Fosstrup Schantz, Thielers Bogtrykkerie, Det Christensenske Officin ved J. D. Dvigt, Det Bianco Lunos og Schneiders Bogtrykkerie og Hertj.

Foruden Bogerne findes en Deel Tryk af kjendte Huuse og Steder her i Hovedstaden samt smukke Kort og Vred-papie. Ikke mindst denne Side af Udstillingen troer vi vil gjøre Fortuene hos Gamle og Unge, Fornemme og Lave.

I Teksten ovenover have vi anbragt et liden Billede af vort Huus. En god Fodganger, og hvem er ikke det, vil hurtigt naae Stedet. Vil man ikke schauffere sig for meget, saa man for faae Penge høre en Vagn.

Samlingen er aaben fra Kl. 9 Morges til Klokkes 6 Frembrud.

1832

1832

Læsere af Hertz Maanedssblad vil af ovenstaaende forstaa, at vi i Dag i Bogtrykker-gaarden har aabnet en Udstilling af Tryk fra Tiden omkring 1832, da Husets Grundlægger, Bogtrykker Sylvester Hertz, i sine faa Sættekasser næsten kun havde gotiske Typer, og da hans eneste Maskine var en Træpresse.

Hertil har vi knyttet moderne Tryk, der er udført hos Hertz.

Vi tror, det vil interessere vore Venner at se, saavel hvad de gamle Tiders Mestre kunde præstere som det, der nu forlader et moderne arbejdende Bogtrykkeris Maskiner.

De er hjertelig velkomne i Bogtrykker-gaarden.

Trykt hos Hertz.

Et mere *alment* begreb om hans tænke-måde og perspektiver som bogtrykker giver et foredrag om *Kunsten at være Bogtrykker*, som han efter indbydelse den 18. september 1932 holdt i Odense. Han talte om at gå *dygtiggørelsens* vej til faglig, økonomisk, social velfærd og anseelse. Det var trange tider i 1932, også for bogtrykfaget, og fra mange sider trængte konkurrence ind på dets område, kun altfor begunstigede af illoyale personer blandt fagets egne udøvere. Faget har tabt terræn, siger Poul Hertz. Det må vindes tilbage. „Og for os, der er Mestre i Dag, gælder det: Vi maa i vore Arbejdsmetoder, i vor tekniske Kunnen, i vor Købmandsfærd og i vor Moral høre til de førende indenfor vort Folk. Det er den eneste Vej, der vil klare Begrebet: *Kunsten at være Bogtrykker*“.

I sit foredrag følger Poul Hertz nu fagets lærlinge fra den første dag, idet han kort og fyndigt præciserer, hvad ethvert trin op-efter kræver af sin mand. Det er store og mangesidige krav, der stilles på det øverste trin, driftsherrens. Og eet af dem er bog-

trykkeren kun altfor tilbøjelig til at overse. Vi er håndværkere, — og vi er ikke forretningsmænd, siger nogle af bogtrykkerne, de, der kun har faglig uddannelse. Lige så ensidige er de, der kun er uddannede købmandsmæssigt. Tilsammen fører de faget ud i kaos. Organisationerne må opdrage deres medlemmer til sammenslutning om fælles opgaver, og på enhver måde må bogtrykkerens betroede medhjælpere dygtiggøres til deres særlige kald. Men bogtrykkerne selv må lære at blive sælgere i stedet for at lade reklamebureauerne — som Hertz har et særligt godt øje til — og andre snyltegæster leve af deres dumhed. Selv hører han ikke til de bogtrykkere, der skammer sig over at være deres egen agent, tværtimod, han er stolt over at *kunne* være det. Bogtrykkeren skal være købmandens, fabrikantens, industrimandens *salgs-hjælper*. Reklame er alvor, den kræver stor psykologisk sans, og den må bogtrykkeren tilegne sig. Men han må være loyal overfor sine fagfæller. Hertz anfører graverende eksempler på den — „skal vi kalde den *sorgløse* Maade, vi (Bog-

trykkerne) omtaler hinanden paa“. Og så fortæller han fra sin dragontid, hvor hans premierløjtnant, der var ridelærer, sagde om væddeløb: „Nu vil jeg give Jer et Raad, som er godt, hvad enten I skal være faste Officerer, eller I senere skal ud i det praktiske Liv. Saavel Livet som dette Ridt skal være et Gentleman-Ridt, og i et saadant pisker man paa *sin egen Hest* — og *ikke paa Modpartens*“. At synde mod denne regel er for bogtrykkeren ensbetydende med at ødelægge sig selv i kundernes og hele fagets omdømme. Både som dragon og som bogtrykker red Poul Hertz sit løb med den rigtige brug af pisen. Han gjorde det teknisk, og han gjorde det moralsk. Hans ord til andre faldt med det gode eksempels vægt — ikke uden at efterlade en bule i *De grafiske Fag*.

Men forretningen var ham langt fra nok. Det er betegnende, hvor åben han altid har været for ny inspiration. En sådan blev det for ham, at han fra den indre, tætpakkede by var blevet flyttet ud i helt andre, friere omgivelser, hvor intet var gammelt og ingen

patina forskønnede indtrykkene, men hvor på den anden side nye muligheder for skønhedsvirkninger og hyggeliv ventede på en mand med energi og idéer. Poul Hertz blev hurtigt *Bryggens* mand, og som altid går han *foreningens* samvirke-vej og lader et blad føre an i agitationen for de opgaver, der stilles. Han stifter *Brygge-Bladet*, hvis redaktionelle tilværelse vrimlede med kuriøse figurer og episoder, men har overlevet dem og stadig går i trykken. Men her skal kun dvæles ved hans bestræbelser for at få kvarteret til at grønnes og blomstre, — bestræbelser som endnu syner i klatrevinen på etage-huse i kvarteret.

Den 6. juni 1930 taler han i radioen om *By og Blomster*.. Titlen på det lille foredrag falder i øret med sit bogstavrim, Poul Hertz er ude for at fange lyttere. Og selve foredraget er ved sin idé som ved indhold og stemning manden selv, som han var. I det alt andet end blomstrende kvarter omkring bogtrykkeriet på Islands Brygge har han rejst en bevægelse for at „*gøre Bryggen til Rosernes By*“. Han siger ikke, at han er

idéens ophavsmand, ej heller, at det er ham, der er starter og udgiver af *Brygge Bladet*. Men således forholder det sig, og han nøjes ikke med det lokale virkefelt, han vil udvide det til hele hovedstaden, ja til alle byer i landet, hvor „røde og graa Murmasser“ dominerer. Naturligvis begynder han sit foredrag med Vejle, med „Mindet om min Barnheds lille Gaardhave“, men idet idéen river ham med sig, bringer han selve den „moderne Karréby“ i nærmere kontakt med naturen „gennem Blomster-Anlæg i en hidtil ukendt Udstrækning“. Til sidst ser han de danske byer, grønne af træer og espalier'er, smilende af blomsterflor, smelte sammen med det frodige, idylliske Danmarks natur og — forretning er forretning — gøre landet til et eldorado for turister. Men først og fremmest tænker han dog på, hvor værdifuldt det vil være for byernes, og først og fremmest for Københavns vrimmel af børn, at de har natur for øje og ser de voksne værne og pleje gadens plantevækst. Ja, mere end det, børnene skal selv lære at danne „Rosen-Værn“, og til dem kan jo snart en-

hver familie stille en drenge- eller pige-spejder. Altså: til værket, borgere og gartnerne hånd i hånd! Letfængelig var Poul Hertz, det kom over ham næsten som en rus, når en *sag* kaldte ham til handling. Og mod skønhed higede han. Den, der er således skabt, vil lide skuffelser. Men hans eksempel overlever ham.

Endnu er tilbage fra årene i Bogtrykker-gaarden at nævne et virkefelt, der var Poul Hertz såre kært, og som han gav sig hen i med et initiativ og en udholdenhed, der var så meget beundringsværdigere, som han droges med et svigtende helbred.

VEJLENEREN – SORANEREN – DRAGONEN

DER HAR i det foregående oftere været anledning til at antyde det træk i Poul Hertz's personlighed, der som et akkompagnement til hans rastløse, altid mod nyheden higende væsen klinger ind i hans livsgerning: hans trofasthed mod minderne fra ethvert sted, hvor han har levet og lært, hans vedholdenhed i kammeratskab og venskab, hans hjælpsomhed overalt, hvor sag eller menneske talte ham til hjertet. Jo længere han lever, des mere synes han at ville redde fra dagens jag, hvad han under alle omskiftelser kunne bevare som sit. Og hvad der var værdier for ham selv, ville han så vidt muligt dele med andre. Han, der ofte kunne være reserveret og have nemt til arrogant skuldertræk ad personer, som bød ham

imod, var i grunden en udpræget social natur. Det var ikke tomme ord, når han prædikede fordragelighed for sine faglige kolleger og søgte at vinde dem for et klubblivs tvangfri omgangsformer. Men han må have regnet med en gensidig åbenhed og tillid i samkvemmet, som han ikke mente at finde, når det kom til stykket. Utvivlsomt har han også lidt skuffelser i personlige forhold, og han har sikkert ikke fundet sig veltjent med biroller. Men hvor man kom ham imøde og havde brug for ham, dér var han en sikker mand, og dér gjorde han ikke forskel på høj og lav.

Frem for alt hang han ved Vejle, ved by og mennesker, ved alt, hvad Vejles var. Hans hyppige besøg i byen og egnen siger ikke alt derom: på en vis måde levede han altid halvt om halvt i Vejle, fulgte med i alt, også ofte i handling, var altid Vejleenser, når Vejleensere søgte ham om råd og dåd. Derfor var det også ham, der blev redningsmanden, da slægtens gamle trykkeri kom i nød. Det var i 1918. Han havde just solgt *Verden og Vi*, og hans faktor ved dette blad, nu bog-

trykker *P. A. Aagaard i Vejle*, søger arbejde ved et andet københavnsk trykkeri, men bliver ringet op af Poul Hertz, der beder ham om at betænke sig og drøfte en anden ordning. Det er galt fat i Vejle, forholdene på trykkeriet dér er ved at gå i hårdknude for Ditlev Schweitzer, der nu er en gammel mand og har haft uheld med sin førstemand. Bestillinger hober sig op, regnskaberne er i uorden, og der er mildest talt slinger i arbejdet. I denne farlige situation for Sylvester og Vilhelm Hertz's ærværdige trykkeri føler Poul Hertz sig slægts- og æresforpligtet til at gribe ind. I P. A. Aagaard har han en mand ved hånden, han overtaler ham til at gå til Vejle. På enhver måde vil han støtte ham, og så holder han en lovtale over byen: „Jeg vil sige Dem, Aagaard, det er den smukkeste og interessanteste By og Egn i Landet, uden Lige i skøn Natur og med en Befolkning af prægtige Mennesker“.

Hertz fandt virkelig den rette mand i Aagaard, og sit løfte om støtte holdt han til punkt og prikke. Han rejste selv gentagne gange til Vejle og tog henliggende arbej-

de med sig til København, hvor han lod sit eget trykkeri besørge det, kun mod dækning af udgiften derved. Det kom til det nøjeste samarbejde mellem ham og Aagaard, der aldrig forgæves søgte råd hos sin gamle arbejdsgiver. Til Hertz's minde har ingen bidraget med større kendskab til og anerkendelse af hans personlighed end Aagaard, hvis erfaringer som tillidsmand for personalet allerede i *Verden og Vi's* tid havde vist ham, at man også på en vanskelig post kunne forhandle i rolige former med Hertz, der ellers nok kunne have ord for at være kort for hovedet.

Men det var ikke blot trykkeriet, det var *hele Vejle*, der havde Poul Hertz's hjerte. Og når han følte, så handlede han, det var ham, der i 1913 fik idéen til *Vejlenser-Samfundet*, en forening af gamle lærere og elever fra *Vejle Latin- og Realskole*. Foreningen trådte ud i livet ved skolens 50 års jubilæum 1915, og Poul Hertz sad i dens bestyrelse, indtil han, optaget som han var af sin bedrift, måtte bede sig fritaget. Han ud-

nævntes så til æresmedlem, og foreningen havde al grund til at vise ham denne hæder, thi han havde været dens medstifter og første formand, lektor *B. M. Jensen*, en utrættelig højre hånd.

Det var ham, der i 1925 startede foreningens medlemsblad *Vejlenseren* og udgav, redigerede og trykte det gratis i flere år. I hvor høj grad landsretssagfører *Hess-Petersen*, der blev formand efter lektor Jensens død, satte pris på samarbejdet med Poul Hertz, så man af hans mindeord, da foreningens æresmedlem var død.

I alt, hvad Vejle oplevede af minder og fest, var Poul Hertz byen en hengiven søn. Han var næsten selvskreven til at hædre de navne, der i historiens løb havde kastet glans over byen. Således var det ham, der udkastede idéen til at rejse det mindesmærke for *Anders Sørensen Vedel*, ved hvis afsløring i sommeren 1953 byens autoriteter ved fin opmærksomhed viste hans hustru, hvor godt hans eget navn blev husket. Gerne havde Vejle hørt ham slå sin lyre. Ingen anden, mente hans bysbørn, kunne gøre det

som han. Ved skolens jubilæum skrev han „Den gamle Skole“, ved Vejles 600 års jubilæum „Min Fædreneby“, der blev trykt i tusindvis af eksemplarer og sunget under jubel ved jubilæets folkefest. Byens turistforening indledede flere gange sin Vejlefører med hans digt „Vejle er Perlen“, i hvilket han finder blomstrende udtryk for egnens mange dejligheder.

Mange andre Vejle-vers af Poul Hertz kunne nævnes. Vemodigt klinger titlen „Ved Solfaldstid“ på en sang, han i 1925 skrev, da *Vejlenser-Samfundet* havde bestået i 10 år. Og de smukke vers røber for et lydhørt øre, at de stammer fra et smertenssår i hans liv. Stod Vejle ham uden sammenligning nærmest, så havde dog også hans skolegang i Sorø en sikker plads i hans erindring. Han var stolt af at kunne kalde sig Soraner og et virksomt medlem af *Soransk Samfund*, til hvis 50 års stiftelsesfest 1912 han skrev stemnings-vers, og af hvis bestyrelse han blev medlem i 1915. Samme år starter han *Soraner-Bladet*, som han i adskillige år trykker og ekspederer. Han opretter et Engage-

ringskontor for Soranere og skriver „Gavtyveviser“ i Soraner-Visebogen. Senere opkommer der en dissonans, men den „er der jo forlængst groet Græs over“, skriver *Soraner-Bladet*, og med en særlig tak til bladets stifter lægger *Soransk Samfund* en krans på hans kiste.

Så meget om Vejlenseren og Soraneren Poul Hertz. Men i hans sidste år, i Snorresgade-årene, vender dragonen Poul Hertz tilbage til de ungdomsår, der skulle se hans officersdrømme strandе, men lod hans soldatersind urørt. Skønt af ren semitisk race var Poul Hertz dansk til marven, endda, kan man sige, med et drag af inderlighed, som ikke altid udmærker hjemmeføddinger af blodet. Flaget var ham et symbol, der fyldte ham med ærefrygt. Der måtte aldrig flages på hans fødselsdag, så megen ære kunne aldrig tilkomme ham. At han havde været dansk soldat, tilmed dansk dragon, betød for ham en national udmærkelse, og 3^e Dragonregiment har aldrig haft en ærligere dansk rytter i sadlen. Nu var det jo et

jydsk regiment, og kun forholdsvis få af dets gamle ryttere boede i København. Poul Hertz kendte en del af dem, og med dem tog han hvert år i skoven søndagen før Sankt Hans. Således også i 1932, og derude i Dyrehaven, i Peter Lieps Hus, foreslår Poul Hertz kammeraterne at stifte en forening for København af mænd, der havde aftjent deres værnepligt ved 3' Dragonregiment i Aarhus. Tanken slog straks an, ved et møde i *Bogtrykkergaarden* stiftedes den 16. juli 1932 *3' Dragonregiments Forening, København*, med skovrider *V. Schafranek-Schmidt* som formand og Poul Hertz som næstformand. Lovenes paragraf 2 fik følgende ordlyd:

„Foreningen har til Formaal ved Møder og Sammenkomster at styrke Kammeratskabsfølelsen og Kærligheden til Fædrelandet og Mindet om det gamle Regiment. Som Binded mellem Medlemmerne søges udgivet et Maanedblad, der tilsendes Medlemmerne gratis, og der arbejdes hen til, at Foreningen faar eget Lokale“.

Paragraf 3 bandlyste politik fra foreningens møder og sammenkomster.

Poul Hertz var i alt væsentlig lovenes forfatter, og det var ikke politik alene, han ikke ville vide af i sin forening. Hans kendskab til soldaterforeningerne i hovedstad og provins havde givet ham et ret nedslående indtryk af sammenholdets niveau. Foreningslivet var gennemgående rent selskabeligt, og i dets formål havde andespil og lignende trækplastre en væsentlig rolle. Poul Hertz stilede højere og bredere. Kammeratskabet, minderne, fædrelandet var for ham en treklang, der ikke kunne mættes med mad og morskab alene. En soldaterforening efter hans hoved var til for at holde soldaterånden i flor og skænke landets forsvar før, nu og fremefter, hvad gamle soldater kunne give ungdommen til eksempel. Derfor drømte han også om at nå til en organisation af soldaterforeninger fra hele landet og af alle våbenarter, men først gjaldt det om at gøre foreningen for 3' Dragonregiment til et organ for idéen, og der måtte begyndes i København, hvor det også hurtigt lykkedes at skaffe mange medlemmer. Året 1932 med dets hærreform handlede iøvrigt ilde med

3' Dragonregiment, der i mere end 100 år havde haft garnison i Aarhus, men nu sammen med 5' Regiment blev til Jydske Dragon-Regiment i Randers; men det er, som om sorgen over denne skæbne knytter veteranerne tættere sammen og fremmer det organisationsværk, i hvilket Poul Hertz var sjælen. I det fornemme mindeskrift, som 3' Dragonregiments forening udsendte i 1942, skriver ritmester *Ferdinand Zeemann* om Poul Hertz, at „denne i sin ydre Fremtræden saa beskedne Mand“ havde digtet det eventyr, der ikke mindst takket være hans vilje og evner blev virkelighed. Han stillede personelt og teknisk apparat til rådighed for agitationen, tid og penge spillede ingen rolle for ham, han vinder ryttergeneralerne *Castenschiold* og *Rørdam* og oberst *Krarup*, alle veteraner fra 3' Regiment, for planen, og en skønne dag kan han sammen med næstformanden, hans gode medhjælper, direktør *Søren Jensen* ved en audiens opnå, at Kong *Christian X*, der jo også havde tjent ved 3' Regiment, indvilligede i at blive foreningens ærespræsident.

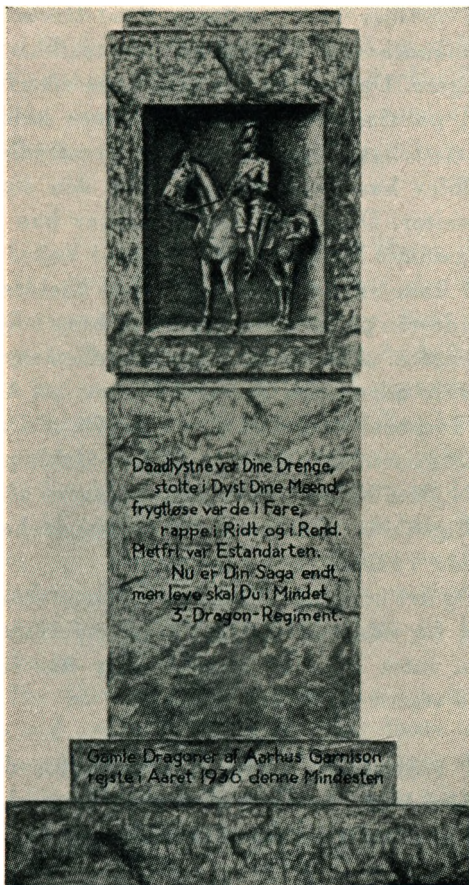

3e Dragonregiments forenings estandard

Udført efter udkast af Poul Hertz

Til den udvikling, foreningen kan glæde sig ved i Poul Hertz's formandstid, bidrager han i stort og småt. Hans er idéen til institutionen *Ryttervagten*, der samler ryttere fra alle regimente til samvær og foredrag. Ikke mindst er foredragsrækken et slående vidnesbyrd om, hvorledes også saglige interesser og problemer dyrkes. Han udgiver *Danske Soldater* som medlemsblad for foreningen, så senere *Ryttervagten* — der stadig udkommer — for videre kredse. Han skriver festsange og er hovedmanden ved de imponerende højtideligheder, da foreningens estandart 1934 indvies i Kastellet i København, og begivenheden transmitteres gennem Statsradiofonien, og da mindesmærket for 3' Dragonregiment den 28. juni 1936 afsløres i Aarhus. Den sidste begivenhed var et højdepunkt i Poul Hertz's formandstid, men han havde også haft idéen til mindesmærket, været formand i den komité, der skaffede pengene, og skrevet verset under granitstenens dragon-relief.

*

I oktober 1937 nedlagde Poul Hertz sit formandshverv. Kræfterne strakte ikke til længere. Det var et tab, som hans efterfølger, politiassistent *Weber-Andersen* kaldte uerstatteligt. Som foreningens æresmedlem vedblev han dog stadig at gøre den store tjenester. Dagen før sin død skrev han til en gammel kammerat, der boede i Vejle, og bad ham om et billede af Niels Kjeldsens mindesten på Give Kirkegård til brug i *Ryttervagten*. „Saa man kan med Sandhed sige“, skriver adressaten senere i bladet, „at Underkorporal Poul Hertz — Nr. 275, 3' Dragonregiment 2' Eskadron 1892 — faldt paa Arbejdets Mark, til det sidste optaget af at vedligeholde Kammeratskabet blandt hans gamle Vaabenfæller i Rytteriet“.

Og det er rigtigt. Poul Hertz havde større ting for end at støtte sin soldaterforening, men intet af hans forehavender har han med større glæde set trives.

I *Vejlenseren* giver formanden for den danske klub i London, direktør *Olaf Michelsen* ham det vidnesbyrd, at han hjalp og vej-

ledede alle, der „havde mindste Forbindelse med Vejle eller hans gamle Skole, og at *Mindet om ham vil leve imellem os Aarhus-Dragoner, saalænge der endnu er nogen af os i Live*“.

I sine sidste leveår var Poul Hertz ikke ved godt helbred. Det var hjertet, der ikke kunne svare til de anstrengelser, hans virketrang bød det, og desuden gjorde de lidelser, hans racefæller i Tyskland gennemgik, det smerteligste indtryk på ham. Han kunne endnu være den gamle i venners selskab, men havde svært ved at holde sig på fode. En afmagringskur, der syntes at love bedring, viste sig også at være forgæves. Den 24. februar 1939 døde han kl. 6 om morgenen af en hjertesygdom. Han gik da i sit 69de år.

Der blev overalt i pressen skrevet smukke ord om Poul Hertz, de hjerteligste vel i hans slægts gamle blad, *Vejle Amts Avis*. Og hans jordefærd den 27. februar blev en højtidelighed, kendetegnet ved meget stor

tilslutning og ved sit forløb, hvis stemning tonede ud i rytter-retræten, der blev blæst over hans sidste hvilested.

Det kan synes mærkeligt, at Poul Hertz ikke mente at have fundet sit blivende sted i Snorresgade, hvor livet i virksomhed og hjem havde smilet så venligt til ham. Men det var ham ikke forundt at se hen til en tålsom alderdom og en død „mæt af dage“. Var det mod en sådan livsaften, han stiledede, når han syslede med planer om at flytte trykkeri og bolig ud til Gladsaxe, der dengang lå københavnsk bevidsthed temmelig fjernt? Ville han derude, Vejlsø, som han var, svale sit urolige sind ved synet ud over landlige omgivelser? Alt dette kan have spillet ind. Men i virkeligheden kunne Poul Hertz ikke slippe sit arbejdsliv, og Snorresgade 22 havde i hans øjne den fejl, at det ikke kunne rumme en større bedrift end den, det allerede gav husly, og han syslede derfor stadig med tanken om en *Bogtrykkergaard* af dimensioner, der tilfredsstillede hans fantasi og planer for indretning. Gladsaxe var

det udsete sted, men det blev kun en grav, Gladsaxe kunne skænke ham — ja, og desuden en sidste stemningsfuld velkomst.

Poul Hertz var en mand med mange strenge på sin bue, han kunne spille hårdt, men han spillede ikke falsk. Det er ingen kunst at holde hans minde i ære.